

URTX

F

**ESTES BARROQUES A TÀRREGA,
ELS ANYS 1618 I 1619**

Ramon Miró Baldrich

FESTES BARROQUES A TÀRREGA, ELS ANYS 1618 I 1619

**Ramon
Miró Baldrich**

Doctor en Filosofia
i Lletres i professor del
Centre Associat UNED
de Cervera

Abstract

Estudio y transcripción textual final (de relato descriptivo, resoluciones de consejo y relación de gastos) de dos fiestas barrocas celebradas en Tàrrega, durante los años 1618 y 1619, la primera en ocasión de la celebración de Carnaval y la segunda en la celebración de una resolución papal a favor de la Inmaculada Concepción de la Virgen María. Análisis de algunos componentes de estas fiestas, especialmente de las invenciones, de los juegos caballerescos que incluyen (una sortija, un torneo a pie y un estafermo), de su actualidad, así como del nivel social de los participantes. La excepcionalidad y la amalgama de elementos nos sirven para poder caracterizar, al final, estas fiestas como barrocas.

Study and final textual transcription (of a descriptive account, council resolutions and list of costs) of two baroque festivals held in Tàrrega in 1618 and 1619, the first on the occasion of Carnival, and the second to celebrate a papal ruling in favour of the Immaculate Conception of the Virgin Mary. The analysis includes some components of these festivals, especially the fables, the chivalrous games that were included (a ring, a tournament on foot and a dummy target), its circumstances, as well as the social level of the participants. Finally, the exceptional nature and amalgam of elements allow us to typify these festivals as baroque.

Paraules clau

Festa, Barroc, sortija, toneig, estaferm, invenció, carxofa, autòmat, nobles, senyors.

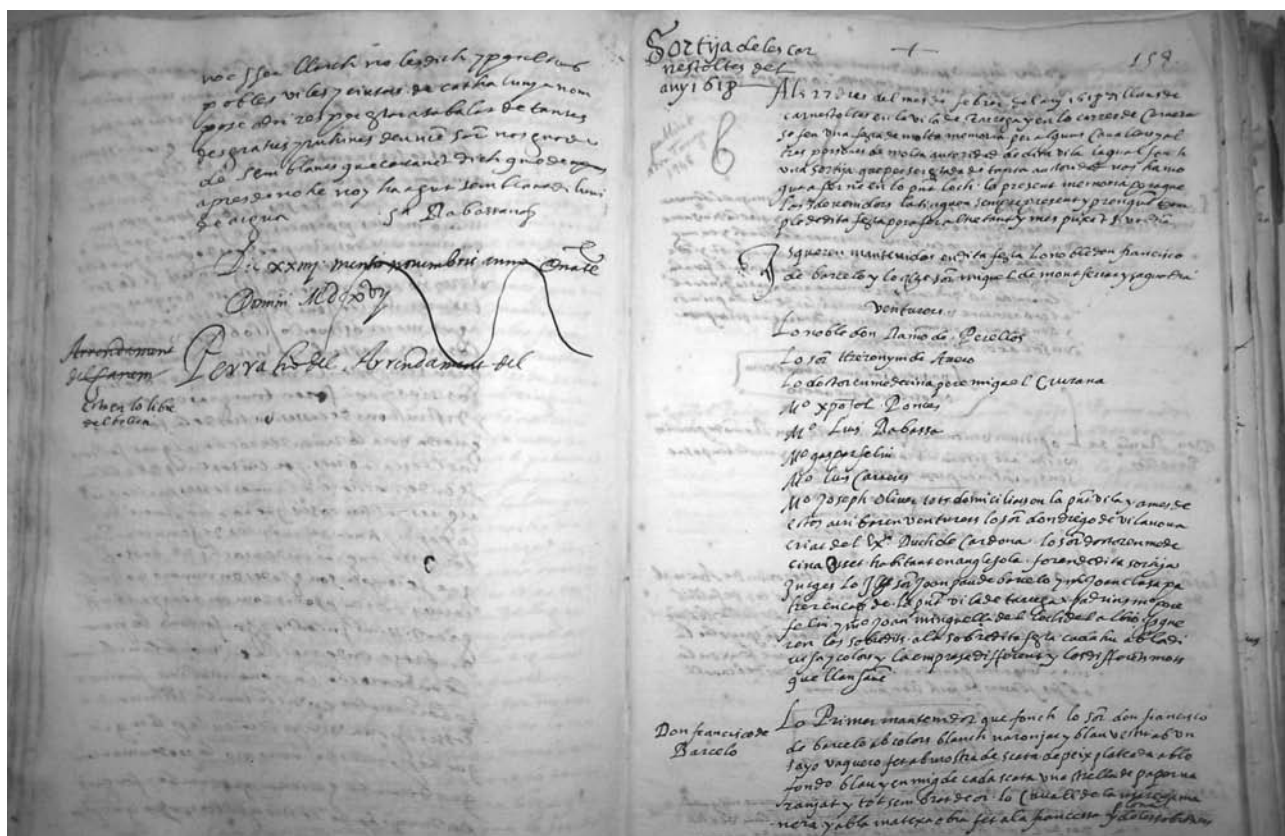
0. Motivació

A finals de l'any 2005, i tot vinculant-se a la celebració del quatre-cents aniversari de la publicació del primer volum de *Don Quijote de la Mancha* (Madrid, 1605), l'Arxiu Històric de Lleida ha acollit i organitzat una exposició dels volums de diverses edicions de l'obra magna cervantina que havia anat col·leccionant el pare escolapi Segimon Balagué i que ara constitueixen la "Col·lecció de Quixots del Patronat del Casal Mare de Déu de les Sogues de Bellvís-Arcs".

L'exposició ha durat de l'1 de desembre al vint-i-vuit de febrer, i el principal responsable, Miquel Àngel Farré, director en funcions de

l'Arxiu Històric de Lleida, complementà la part bibliogràfica de l'exposició —on destaca una part gràfica molt peculiar, que són els dos dibuixos originals de Salvador Dalí que el pare Segimon Balagué aconseguí que realitzés el pintor figuerenc en el seu exemplar prínceps de la segona part del Quixot—¹ amb la reproducció fotogràfica de la portada i fulls d'un llibre targari on es descriu la festa que se celebra a Tàrrega l'any 1619 en commemoració de la Immaculada Concepció de la Verge Maria. Fou una festa amb jocs cavallerescos que mostrava l'esperit del Quixot encara que només fos a nivell d'espectacle festiu.

Aquesta festa, més la de la sortija de Carnestoltes, celebrada l'any anterior, també a Tà-

rrega, foren dues celebracions que vam considerar i transcriure en el nostre treball de tesi doctoral l'any 1992 i ara, en ocasió de la nova actualitat que n'ha portat l'exposició, ens és escaient de tornar a reproduir i comentar. Alhora, donem continuïtat així a alguns treballs que ja vam publicar en números anteriors d'*Urtx* tot estudiant l'evolució festiva i de fasts que hi hagué a Tàrraga des de l'Edat Mitjana.

Les dues descripcions foren ja copiades per l'arxiver Lluís Sarret al seu volum manuscrit *Tàrraga. Documents històrics*, conservat a l'Arxiu Històric Comarcal de Tàrraga. El relat sobre la sortija ocupa els folis 198 r - 200 r i el de les festes de la Concepció els folis 220 v - 224 r. Al primer no hi ha cap comentari, i al segon hi ha la nota del motiu de la festa: "Nota de M. Lluís Sarret Pons, pva.- Aquestes solemnisssimes festes varen esser celebrades amb motiu de haver el Papa Paulo V, á prec dels reys y de tots els Cardenals i bisbes, manat que <publicament ninguna persona puga mantenir que la Verge Maria sie concebuda amb pecat original>" (f. 224 r).

El relat de les festes de la Concepció fou publicat per primera vegada, pòstumament, com a fragment de l'obra inèdita i manuscrita del doctor Ramon Nicolau Carreño, *Memories històric-descriptives de Tàrraga*, a la revista *Crònica Targarina*, núms. 380-382 (desembre de 1928), per iniciativa d'un nebot seu, el qual anteriorment protagonitzà una polèmica oberta a la revista amb Lluís Sarret sobre la qualitat de l'obra del seu oncle ja mort.² El text que es publicà era una còpia del relat al·ludit, sense cap comentari i amb alguna imprecisió de lectura.

A la postguerra, un altre arxiver de Tàrraga, Ramon Berga Rossell, publicà la seva transcripció del relat de la Sortija, sense cap comentari i sols amb unes breus notes a algun mot, amb el títol "Diversiones de otro tiempo", a *Nueva Tàrraga*, V, núm. 228 (16 octubre 1948) i núm. 229 (23 octubre 1948). I la de les festes de la Concepció, incloent una breu referència final a algunes despeses del Consell, amb el títol "Fiestas de antaño (14-15-16 junio 1619)", a *Nueva Tàrraga*, V, núm. 233 (20 no-

**Inici de la relació
de les festes de la
Sortija de Carnestoltes
(Tàrraga, 1618).**
AHCT, FM, Actes
y memòries, 1603,
ff. 157v-158r

¹ En la línia dels dibuixos, ja coneguts, que féu Dalí per il·lustrar una edició de luxe del *Quixot*.

² Vegeu NICOLAU, 1928; el doctor Ramon Nicolau, eclesiàstic també, havia tingut cura de l'arxiu targari abans que mossèn Sarret, però sense que hi hagués el càrrec d'arxiver. Sembla que, per qüestions ideològiques, mossèn Lluís Sarret s'havia allunyat de la revista —on anteriorment havia publicat una sèrie d'articles històrics— i, encara que des de la revista li preguen que hi continuï enviant els seus treballs, que els hi publicaran, no ho farà pas. En endavant publica els seus articles històrics a *Acció Comarcal* (vegeu GONZALVO, 1989, pàg. 133, que resumeix la polèmica de cartes obertes).

vembre 1948), núm. 234 (27 novembre 1948), núm. 235 (4 desembre 1948) i núm. 238 (24 desembre 1948).

Els comentà en part l'arxiver Josep Maria Segarra i Malla, tot ressaltant-ne l'espectacularitat i copiant-ne alguns fragments (SEGARRA, 1987, pàgs. 87-88 per a les festes de la Concepció i pàg. 98 per a Carnestoltes).³ I Josep Maria Planes i Closa a la seva història de l'església de Tàrraga; a propòsit d'aquestes festes destaca la barreja, i imbricació d'estructures, entre celebració religiosa i celebració profana (PLANES, 1994, pàgs. 47-48).

1. Els documents

A l'Arxiu Històric Comarcal de Tàrraga (en endavant AHCT) hi ha, a la secció municipal, un llibre de cerimònies i un llibre d'actes i memòries en els quals són descrits els fets més memorables succeïts a la població des de finals del segle XVI fins a finals del XVII. Aquests dos llibres funcionen com una mena de llibre verd/ver, on són recollits els actes més significatius que han succeït a la vila. En ells, especialment en la part corresponent al primer

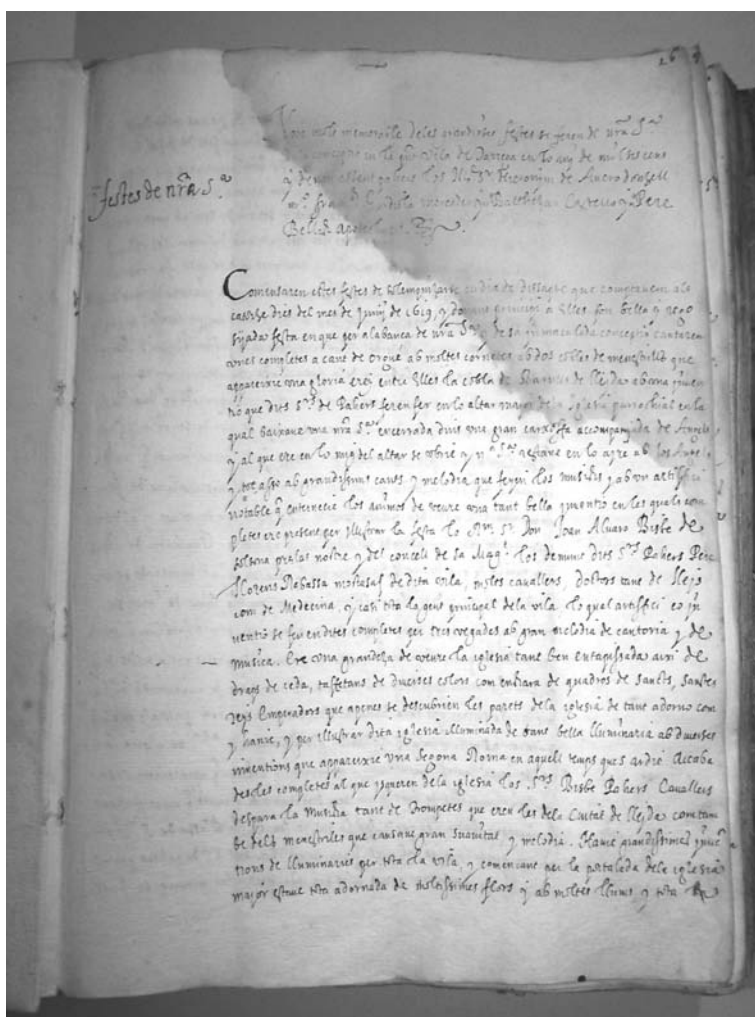
quart del segle XVII, hi ha una descripció bastant detallada d'algunes celebracions.

D'aquestes descripcions en sobresurten dues per la novetat que representen. Són la d'una sortija de Carnestoltes feta el 27 de febrer de 1618, dilluns de Carnestoltes, i la de la festa de la Concepció de Nostra Senyora, celebrada els dies 14, dissabte, 15, diumenge, i 16, dilluns, de juny de 1619. La primera fou descrita pel notari targarí Pere Llorenç Rabassa, que podria ser considerat el primer cronista de la vila, com el prevere Baltasar Sança (al segle XVI) o Josep Corts (al segle XVIII) ho serien per a Cervera; la segona, en una lletra reposada i ben cal·ligrafiada, no porta indicació de l'autor i no sembla correspondre a la mateixa mà de Pere Llorenç Rabassa, tot i que la seva persona hi surt destacada, a l'inici de la descripció, com a mostassaf de la vila.⁴

Tant a l'una com a l'altra destaca la iniciativa i el protagonisme d'una sèrie de gent que reprodueix jocs cavallerescos. A la primera, el notari Rabassa descriu la realització d'una mascarada, amb desfilada i lluïment de divises, empreses i mots, i, encara que no descriu pròpiament la realització del joc de la sortija, sí que fa referència als premis obtinguts. A la segona, tot i una participació de base més àmplia, dirigida pel Consell municipal, amb oficis religiosos –i presència del bisbe de Solsona–, amb lloguer de músics forasters –la cobla de Barull, trompeters i cantors, de Lleida, els músics de Santa Coloma de Queralt, cantors d'Agramunt–, amb nombroses invencions fetes per particulars i en algun cas per professionals pagats, destaca també la realització de jocs cavallerescos: un torneig “de peu” el diumenge i un estaferm el dilluns.

En el primer cas, l'ajut del Consell de la vila és mínim: set lliures i quatre sous (6 lliures per la música i 1 lliura 4 sous al fuster per obres necessàries al joc); els mantenidors paguen els “prisos” (premis) donats als participants (10 parells de guants de diversa qualitat, pel que

Inici de la relació
de les festes de
Nostra Senyora de
la Concepció
(Tàrraga, 1619).
AHCT, FM, Llibre
de capitulacions,
1618-1666, f. 16r

³ Els comentaris que fa, però, a la festa de la Concepció són una mica confusos i no distingeix els dos jocs cavallerescos que s'executen.

⁴ No és usual que en aquests tipus de textos, en destacar, a l'inici, les autoritats, es destaquí també qui era el mostassaf, per la qual cosa, tot i que no hem pogut determinar la identitat de lletra dels dos relats (ni en l'aparença general ni en el detall de traç de determinades lletres, aquestes semblen haver estat escrites per la mateixa mà, puix que hi ha diferències significatives), hem de pensar que qui escrigué el segon relat tindria alguna relació estreta –d'amistat o de família– amb el notari Rabassa, puix que el posa, com a mostassaf, al costat dels paers.

es dedueix del relat) i potser paguen més despeses per música.

En el segon cas, el Consell té un paper directiu en l'organització de la festa i són els "cavallers" els qui s'hi han d'adaptar, tot i que, en els jocs cavallerescos, seguiran tenint-hi el protagonisme més destacat. Arrodonint quantitats, veiem que les cent vuitanta-una lliures, set sous i nou diners que el Consell despèn en la festa es reparteixen en bona part entre: il·luminació –llanternes, tea, candeles– 20 lliures i mitja; coets i pólvora, 8 lliures 6 sous; invencions i empal·liar, 12 lliures i mitja; músics, 69 lliures i mitja; construcció de cadafals, 28 lliures; premis pel torneig a peu i per la festa a cavall (l'estaferm), 21 lliures.

A Tàrrrega no es donarà més un fenomen com aquest, ni s'havia donat amb anterioritat. L'únic tipus de joc habitual a la festa major (Nostra Senyora d'Agost) i en alguna altra festa assenyalada era la cursa a peu o a cavall, amb premis que eren oques, anyells o una peça de roba. Per exemple, tenim documentades curses d'aquest tipus els anys 1479, 1482, 1485, 1486, 1489, 1576, 1577, 1579, 1580, 1581, 1582, 1583, 1585, 1586, 1588, 1592, 1601, 1602, 1617, etcètera, sense pretendre fer-ne una relació sistemàtica. Aquestes curses havien esdevingut ja un costum anual i durant el segle XVI es fixaren com:

a) una cursa a peu amb premi de dos anyells (la típica "cordera" posterior), per Sant Aloi (Eloi) i Santa Anna.

b) una cursa a cavall amb premi d'una cana de setí carmesí, per Nostra Senyora d'Agost.⁵

Podem constatar als llibres d'albarans les despeses en els premis, però no en feren la descripció en cap cas, per considerar-les activitats de celebració habitual en la festa, no excepcionals.

Tan sols en el cas de les curses a cavall podem pensar que hi participarien els elements

joves de les cases importants de Tàrrrega, i en la cursa realitzada l'any 1608, en què quedaren molt igualats els cavalls de don Ramon de Perellós i del senyor Miquel de Montserrat, hi hagué consell en què determinaren que el premi, la cana de setí carmesí, fos donat als Capitans de les Santes Espines, per al sagra-ri.⁶ En aquest cas en què se'n fa el comentari, la referència als guanyadors de la cursa és feta directament als cavalls, i no pas als propietaris o a aquells que els muntaren.⁷

3. La base social

Josep M. Torras estudià prou detalladament com des de finals del segle XV i inicis del XVI s'anà produint una gradual fusió de l'oligarquia burgesa de les ciutats i viles importants amb la petita noblesa, que comportà l'entrada d'aquests últims en el govern municipal.

Així: "El primer pas en l'admissió de la noblesa es va produir en el municipi de Barcelona (...) en una doble operació del redreç municipal duta a terme per Ferran II el Catòlic. L'any 1498 s'admeten els cavallers en el Consell de Cent de Barcelona, però en correspondència, l'any 1510 s'assimilen en categoria els ciutadans honrats a la categoria de cavallers, és a dir, el rei accedeix, per privilegi, que els ciutadans honrats gaudeixin de privilegi militar. (...) progressivament les diverses poblacions de Catalunya van fent una reforma de les diverses lleis municipals, per a admetre les diverses categories nobiliàries, començant pels cavallers com en aquest cas."⁸

Enric Tello es plantejà el cas en el seu estudi sobre Cervera, i afirmà que: "L'osmosi entre <burgesos> que volien ser també <honrats> i nobles provincians amb privilegis i patrimoni, però minsa renda, s'ha d'entendre també, en tant que procés secular, com una substitució. Llinatges llustrosos de la comarca mudaven la residència a la capital del Principat. D'altres simplement s'extingien com a tals. A la vega-da, petits senyors segarrencs canviaven l'austeritat d'un casalici fortificat i aïllat pel re-

⁵ Creiem totalment exagerada la consideració d'aquestes curses com a torneigs, feta per algun historiador, probablement enlluernat pel text de la típica crida a la cursa de cavalls en què s'invita a participar-hi "comtes, vescomtes, barons, nobles varvassors, cavallers, gentils homes, ciutadans, homes de paratge i de vila honrats, i qualsevol altra persona de qualsevol estat i condició, que tingui cavalls lleugers" (SEGARRA, 1987, pàg. 85).

⁶ Consta en el consell celebrat el mateix dia quinze d'agost de 1608 que: "Fonch preposat per los senyors de pahers que, atès és notori com vui, die present, se à corregut la seda y los cavalls ó an fet tan bé que lo cavall de don Ramon de Perellós y lo cavall del senyor Joan Miquel Monserrat, que no poden determinar qui à guanyat, que.s véu lo fahedor per quant és patent.

Y axí à delliberat que a coneixement (?) de dit don Ramon de Perellós y del senyor Miquel de Monserrat sie dita cana de setí carmesí donada y lliurada als capitans de les Santes Espines, a ops del sacrari fahedor y se'n fasse cuberta o portalera en aquell." (AHCT, Fons Municipal, *Llibre de consells, 1603-1610*, f. 188v). La dada fou ja adduïda per Berga i Maymó en llur estudi sobre les Santes Espines (BERGA, MAYMÓ, 1965, pàg. 135).

⁷ Es valora més la velocitat i la potència dels cavalls que no pas la destresa dels genets, com en les actuals curses a cavall, en què també s'aposta pel cavall i no pas pel genet.

⁸ TORRAS, 1985, pàg. 89.

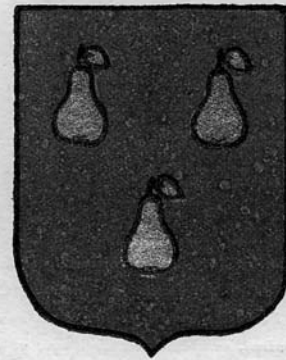
Quatre escuts dels
nobles targarins,
segons el *Nobiliari*
targarí de mossèn
Lluís Sarret.

Carreras

D'atzur, tres bandes d'argent carregades d'armis sabba.

Perellós

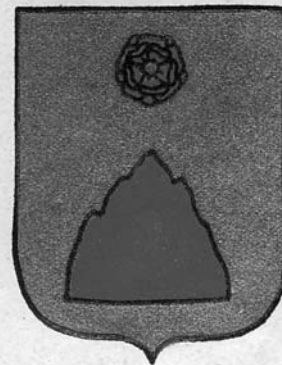
D'atzur, tres peres, or—dues i una—.

Perillós

De güella; al cap, tres peres or; pont, argent; aigües, atzur i argent.

Montrós

D'or; al cap, una 'rosa güella amb el botó or; a la punta, un munt güella.

latiu confort de parar casa a Cervera. I força <rics-homes> de la vila i dels voltants assolirien, amb esforç i paciència, un estatut privilegiat a partir de l'estadi intermedi dels notaris, la jurisprudència i l'exercici de càrrecs municipals.⁹

És evident que les observacions valen exactament per a Tàrraga, no només pel veïnatge, sinó també pel context polític, social i econòmic ben similar (essent, a més, ambdues, viles reials que havien anat comprant privilegis a la corona).

Comprovar la conformació efectiva d'una oligarquia urbana a Tàrraga que mantingui el govern municipal a les seves mans és un objectiu que ens depassa;¹⁰ donat que no és nuclear tampoc en l'estudi d'aquestes festes, no l'emprendrem aquí, però és ben probable

que, a la vista dels resultats, els principals protagonistes d'aquestes celebracions es trobessin dins d'aquestes famílies. De tota manera, sí que considerem unes quantes dades per veure'n una mica la caracterització social. Al fogatge de l'any 1553, trobem ja la consideració d'onze focs de gentilhomes o militars a Tàrraga, que són: don Francesc Pau de Perellós, mossèn Joan Francesch d'Olivo, mossèn Gaspar Cescases, mossèn Guillem Belver (o Bellver) i Montrós, mossèn Tomàs Menargues, la senyora viuda Ivorra, mossèn Lluís d'Oliva, mossèn Pere Martí de Vergós, la senyora viuda Ratera, mossèn Gaspar Ivorra i mossèn Joan de Montserrat.

Una altra dada important és el fet que, l'u d'abril de 1589 (Dissabte Sant), els cavallers Gaspar Josep d'Ivorra, misser Tomàs de Menargues, mossèn Francesc de Montserrat i

⁹ TELLO, 1990, pàgs. 77-78.

¹⁰ I que justificaria un altre treball.

misser Martí Joan d'Averó juren sotmetre's a jurisdicció i for del batlle de Tàrraga en totes les causes tocants a la universitat i Consell de Tàrraga per ser habilitats i poder concórrer a paers.¹¹ I a l'elecció de paers, resolta l'endemà de Pasqua, surt ja com a nou paer en cap el senyor Gaspar Josep d'Ivorra.

Per altra part, a la Pasqua de Resurrecció de 1617, data en què són elegits els nous paers, veiem que de les quatre bosses o mans en què hi ha insaculats els possibles membres a ser elegits, a la bossa primera o mà primera hi consten: Jeroni (Hierònim) d'Averó, misser Joan Clusa, Pau Olivart, Tomàs Planes, Rafael Riera i Gaspar Teixidor; tot i pertànyer a la mateixa bossa, es troben inhabilitats el senyor Miquel de Montserrat, per ser en aquell moment paer en cap sortint; don Ramon de Perellós, per ser veguer; misser Francesc Ferreró, per ser batlle;¹² el doctor Pere Miquel Ciurana, per ser conseller nou; i mossèn Cristòfol Ponces, per ser debitor en racional.¹³

A la bossa segona hi havia Pere Feliu, Guillem Garcia, Mateu Corcó, Andreu Botines, Francesc Guardiola i Francesc Joan Vilaforniu. Es trobaven inhabilitats Pere Llorens Rabassa, paer segon sortint; Pere Monfar i Pere Onofre Monfar per no haver purgat son temps d'inhabilitació després d'haver estat paers; i Gabriel Trullols, per ser debitor en racional.¹⁴

Aquell any elegiren paer en cap misser Joan Clusa; l'any següent, l'elegit fou Tomàs Planes; el 1619, Jeroni d'Averó; i el 1620, mossèn Rafael Riera. Per a la classificació posterior respecte a la bossa d'insaculació hem tingut en compte una colla d'anys més del primer quart del segle XVII que estalviem de donar.

Si passem a considerar ara més directament els integrants dels jocs cavallerescos trobem:

1r. A la sortija de 1618: fan de jutges Joan Pau de Barceló (noble i absentista a Barcelona) i el paer en cap, mossèn Joan Clusa. Dels deu aventurers que participen en la desfilada i en el joc, vuit són targarins. Els encapçala el noble don Ramon de Perellós (veguer de Tàrraga), i l'ordre que segueixen marca també un cert ordre estamental, puix que trobem

que el senyor Hierònim d'Averó, el doctor en medicina Pere Miquel Ciurana i mossèn Cristòfol Ponces pertanyen tots a la bossa primera (com Ramon de Perellós); després, mossèn Lluís Rabassa,¹⁵ mossèn Gaspar Feliu i mossèn Lluís Carreres consten a la segona bossa. També el padrí Pere Feliu pertany a la segona bossa. I els de fora són de l'entorn més immediat: aventurers don Diego de Vilanova (de Bellpuig) i el doctor en medicina Oset (d'Anglesola), i l'altre padrí, mossèn Joan Minguella (de l'Albió). Aquí el domini és de la gent vilatana, tot i seguir un cert ordre estamental en els càrrecs i en la desfilada i l'ordre de participació en el joc.

2n. El torneig a peu de 1619. És un torneig de nobles, únicament. En aquest cas podem destriar tres grups importants. El primer, seria el de la noblesa vilatana ja en part absentista: els senyors Miquel de Montserrat i Joan Pau de Barceló (que han de venir de Barcelona), Francisco de Barceló (germà), don Ramon de Perellós i el seu fill, don Lluís Soler i Macià Soler,¹⁶ i Ramon d'Averó; don Dalmau Ivorra, baró de Sant Vicens, sembla ser també absentista. El segon grup era el de la petita noblesa de l'entorn més o menys immediat (senyors del Gospi, del Llor, de Ciutadilla, de Solivella, de la Torre d'en Barra). I el tercer, els residents a Lleida (els dos Despès) i a Barcelona.

3r. L'estaferm de 1619. És joc de senyors; els nobles només hi participen com a jutges (els mateixos que en el joc anterior). Aquí trobem gent que, directament o pel cognom, apareixen insaculats a la primera bossa (Clusa, Teixidor, Ferreró, Ciurana), a la segona bossa (Rabassa, Trullols, Ponces, Corcó, Carreres, Feliu) o a la tercera (Barberà, Roig). N'hi ha alguns que no els hem trobats en cap, però tampoc no n'hem identificat cap de la quarta bossa.

La conseqüència evident, doncs, per als jocs de les festes de la Concepció, és que hi ha ben destriat el joc cavalleresc dels cavallers (un torneig, amb folla) i el dels senyors (un estaferm, amb folla). I que en el primer hi ha reforçament de cavallers de Barcelona, de Lleida i de l'entorn, mentre per al segon bàsicament són senyors de la vila, pertanyents a —o relacionats amb— les tres primeres bosses

¹¹ AHCT, FM, *Llibre de consells 1582-1591*, f. 202 v. Tots ells ingressaran a la primera bossa, de les quatre que n'hi ha per a l'elecció de paers (és a dir, la que correspon a l'elecció del paer en cap).

¹² L'any 1620, el càrrec de batlle és ocupat per Tomàs Planes.

¹³ No haver pagat algun impost o pagament degut a la universitat inhabilitava, doncs, també, de poder entrar al sorteig per a càrrecs municipals, especialment de paer.

¹⁴ AHCT, FM, *Llibre de consells, 1613-1626*, f. 130 r i v.

¹⁵ En el seu cas, és Pere Llorens Rabassa qui consta en la bossa segona.

¹⁶ L'any 1620, Macià de Soler consta ja com a veguer de Tàrraga.

d'insaculació per a paers.¹⁷

Les sortides vitals dels cavallers eren en aquesta època difícils, especialment si no tenien un senyoriu de les rendes del qual poguessin viure;¹⁸ per això els veiem sovint passant d'una població cap a una altra de més important (el cas dels Montserrat), optant a càrrecs de paer en cap o de veguer (que podia durar més anys) i encapçalant grups armats quan calia.¹⁹

4. Vigència dels jocs cavallerescos

A Barcelona, en continuïtat amb l'Edat Mitjana, trobem encara, a l'Edat Moderna, la vigència de celebració de jocs cavallerescos, especialment torneigs, que es van adaptant als nous marcs de les festes manieristes i barroques.

El seguiment d'aquesta activitat es pot fer a través dels diversos volums del *Manual de Novells Ardits vulgarment apellat Dietari del antic Consell Barceloní*, puix que, si bé en general no són ells els organitzadors, sí que hi són invitats com a representació institucional i resolen assistir-hi o no, segons el fet i la circumstància.

A més a més, des de mitjan segle XVI, quan s'instituí a Barcelona la confraria de Sant Jordi, dels cavallers, vinculada a la Diputació del General, aquesta organitzà almenys una vegada a l'any (entre gener i maig, habitualment) un torneig perquè els cavallers fessin exercici d'armes. Es pot seguir també aquesta activitat a través de les dades que en va donant el *Manual de Novells Ardits*, però en aquest cas n'hi ha unes descripcions més detallades en els tres llibres de la confraria conservats.

D'aquests llibres, en dóna notícia i en fa un

resum –de les activitats i dels premis que s'anaren donant– Agustí Duran i Sanpere en el segon volum de la seva obra recopilatòria sobre Barcelona, *Barcelona i la seva història*.²⁰

Aquesta confraria de cavallers s'anà instituint a les principals ciutats catalanes i, en especial, han estat estudiats també els casos de Girona (NEGRE, 1951) i de Lleida (PÉREZ, LLADONOSA, 1980), on també depenien de la Diputació del General.²¹

És en aquests casos, i en aquestes poblacions, que podem parlar d'un cert manteniment dels jocs cavallerescos amb la realització d'almenys uns per any.

Una altra cosa és que, en les grans celebracions, hi hagi altres poblacions que n'organitzin, també, com a activitat excepcional.

Quant al tipus de jocs cavallerescos, Agustí Duran, en base a l'anàlisi dels llibres de la confraria de Sant Jordi de Barcelona, parla de tres tipus principals: la justa, el torneig a cavall i el torneig a peu. I en va donant les explicacions.

Així: "La justa és el combat entre el mantenidor i cada un dels aventurers que hi concorren, escometent-se, de cavall estant, amb les llances, separats només per la tela o barrera que parteix el camp. La finalitat no és ferir el contrincant, sinó assenyalar els cops del combat rompent la llança o només <<encontrant-la>>, o sigui, topant amb l'arnès de l'enemic, manejant sempre llança i cavall amb la màxima destresa." (DURAN, 1973a, pàgs. 205-206).

En aquest cas, ressalta que la valoració es fa sobretot per llança rompuda (estellada), que val doblat que llança encontrada; i per

¹⁷ Un semblant fet de diferenciació s'esdevindrà a les festeserverines dels anys 1620 i 1633, amb motiu de la recuperació del Sant Misteri i del seu trasllat a la capella nova; en aquests casos hi ha diferenciació entre la festa dels nobles (el torneig a peu el 1620 i l'estaferm el 1633) i, l'endemà, la representació ciutadana d'un fet bèl·lic o batalla simulada (batalla de l'emperador romà Heracli contra el persa Cosroes per recuperar la creu de Crist, el 1620, i "la invenció de la santa Creu", el 1633). Vegeu MIRÓ, 1992, pàgs. 592-611. Descripció de les festes a GIS-CAFRÉ, 1634.

¹⁸ És a dir, allò de "Honra de nobles, yugo de labriegos", segons la dita castellana.

¹⁹ Un text d'un noble que escriu sobre la situació del propi grup social contemporàniament als casos que considerem aquí és el dels *Discursos sobre la calidad del Principado de Catalunya, inclinacion de sus habitadores y su gouiermo*, escrits pel cavaller lleidatà Francesc de Gilabert i publicats a Lleida en diversos llibrets l'any 1616. Un dels temes de què escriu és la prohibició reial de portar pedrenyals feta amb l'objectiu d'evitar el bandolerisme o les bandositats. Defensa ell la necessitat que la gent tingui armes de foc per defensar-se i que sigui destra en elles per poder prevenir perills provinents de França o del mar. Així, raona la necessitat que té el virrei i veguers de gent de vegades ociosa i malacostumada, però que usa bé les armes i fa de soldat quan convé (tot i que en un altre moment la mateixa gent puguin fer de bandolers). Proposa com a solucions, primera que sigui permès novament de portar pedrenyals, almenys els de quatre pams, i segona que siguin millor pagats els càrrecs de veguer i que aquests siguin elegits d'entre la noblesa catalana del lloc per mantenir-ne la fidelitat, així com també els altres càrrecs d'honor.

²⁰ Es tracta de l'apartat III. L'estament militar: els cavallers i la cavalleria, i dins d'aquest apartat els capítols "2. Jocs d'armes anteriors a la Confraria de Sant Jordi" i "3. La Confraria de Sant Jordi", dins DURAN, 1973a.

²¹ A Lleida, el primer llibre de la confraria dels cavallers conservat és el *Libre del Capítol de la Confraria del Glorios Senyor S. Jordi dels Cavallers y Gentils Òmens de la Ciutat de Leyda (1553-1639)*; és el llibre transcrit a PÉREZ, LLADONOSA, 1980. És prou significatiu que, en el torneig de cavallers celebrat a Tàrraga per les festes de la Concepció, hi vinguin invitats cavallers de Barcelona i de Lleida, especialment.

llocs, la gradació de major a menor valor és cap, espatlla-cintura, més avall (lletgesa, si ha estat així).

El segon: “El torneig a cavall és combat a llança i espasa, no pas d’un a un, sinó quadrilla contra quadrilla i en camp desproveït de barrera central. Les lleis en l’ús de la llança són les mateixes de la justa. Únicament és preceptuat que els cops d’espasa seran millors com més alts seran donats i amb més llestesa i millor aire.” (DURAN, 1973a, pàg. 206).

I el tercer: “El torneig a peu, menystingut en relació amb els altres combats, era executat amb pica i espasa. Les lleis corresponents a l’ús de la pica adverteixen que cal portar-la correctament allunyant-la del palenc, sostinent-la amb mà ferma i usant-la abrivadament (a salts o bots).” (DURAN, 1973a, pàgs. 206-207).

I per a aquests dos últims, apunta la possibilitat que acabin amb “la folla (a la *foule*, com deien els francesos), en el qual tots els cavallers lluitaven alhora amb més risc personal que en les altres proves.” (DURAN, 1973a,

pàg. 207).

En avançar el segle aniran desapareixent a Catalunya,²² mentre prendran nova volada a Madrid, durant el regnat de Felip IV, amb múltiples celebracions de jocs de canyes, torneigs, estaferms, jocs de sortija, mascarades, etc.²³

5. La sortija de Carnestoltes, de l’any 1618

En aquest cas, els dos mantenidors de la festa cavalleresca, el noble don Francisco de Barceló i l’il·lustríssim senyor Miquel de Montserrat són els qui, tres dies abans, comuniquen llur intenció d’organitzar la festa al Consell municipal per demanar-los ajuda de costa per al pagament dels músics. El Consell determina donar-los allò acostumat als músics i, donada l’alta qualitat de les persones, faculta els paers per donar més quantitat de diners, si voldran.

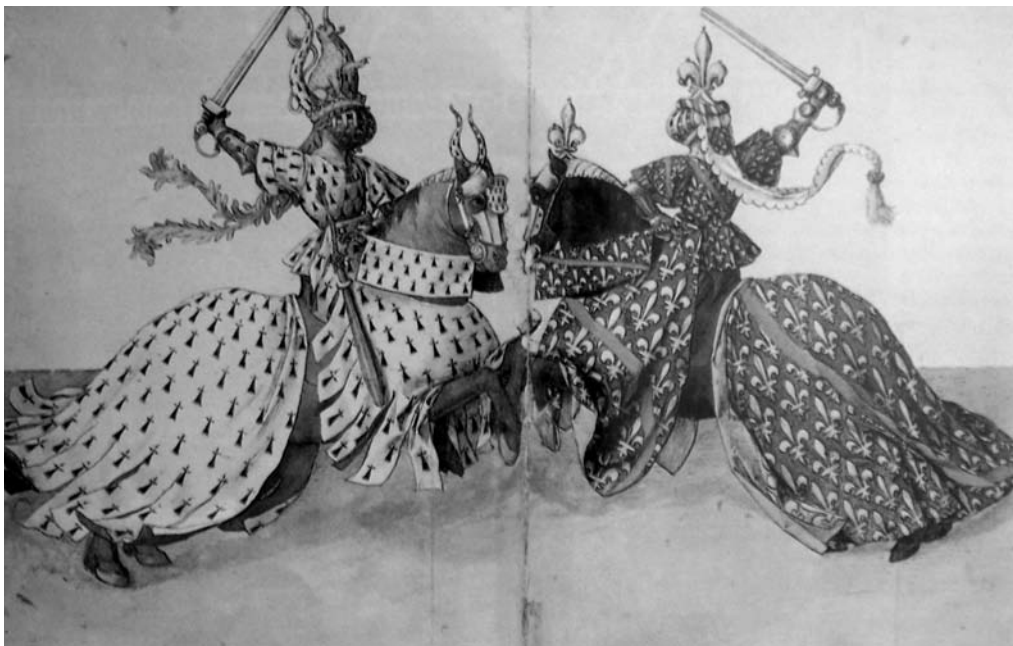
La festa se celebra el dilluns de Carnestoltes, dia vint-i-set de febrer de 1618. Gràcies al relat del notari Pere Llorens Rabassa, sabem que la festa se celebra al carrer de Cervera (que encarava la sortida de la vila de Tàrraga cap a la de Cervera), on prèviament s’ha construït uns cadafals per a la gent principal.

Fiesta en la plaza Mayor, de Juan de la Corte (joc de canyes realitzat l’any 1623).

²² I la guerra, al 1640, serà el cop de gràcia.

²³ Vegeu DELEITO, 1988, especialment les pàgines 182-196. Conclou en el seu estudi que “Con su muerte —en 1665— se cerró el más brillante y despilfarrador ciclo de fiestas y espectáculos cortesanos que España presencié jamás.” DELEITO, 1988, pàg. 325. Per fer el seguiment de les festes a través de fulletons publicats, per arreu de la península, vegeu ALENDA, 1903.

Nom	Colors	Divisa	Empresa	Mot
Senyor don Francisco de Barceló	Blanc, naronjat i blau	Saio vaquer amb mostra d'escata de peix platejada, fons blau i enmig de cada escata una estrella de paper naronjat, i tot sembrat d'or; d'igual manera el cavall, a la francesa i amb plomes	No en porta	"El deseo de servir a las damas este día es toda la empresa mía."
Senyor Miquel de Montserrat	Blanc i encarnat	Saio vaquer encarnat artesonat de blanc i, en cada artesó, un botó gran d'or; adreç del cavall a la flamenca; al cap un turbant morisc amb plomes	Un sol d'or amb el mot	"Aunque el sol que llebo es de oro, otro sol es el que adoro."
Don Ramon de Perellós	Sense color	A la gitana	Sense empresa	"Pues por gitano me dexan. Y naydie me da su amor, No ay empresa ni color."
Senyor Hierònim de Averó	Blanc i verd	Fulles verdes sembrades d'or picat en mig de cada fulla; igual el cavall, tallat a l'espanyola	Eixí com a caçador, amb una au fènix a la mà i una altra pintada a cada part de l'adrès del cavall, amb ses flames de foc que llençaven el mot	"El cassador mata el ave pero en las cosas de amor la ave mata al cassador."
Lo senyor doctor Pere Miquel Ciurana	Blanc, naronjat i blau	Vestit amb plomes de paper, blanques als extrems i blaves al mig; sobre cada una una flàmula d'or; adreç del cavall de la mateixa divisa, tallat a l'espanyola	El riu Jordà, la mar, una nau sobre l'aigua, dirigit al nom i cognom de sa muller: Guialmar Jordà	"Vine al Jordán a embarcar y de aquí al mar pasé, pués para mi nave allé desde. l Jordán guialmar."
Mossèn Cristòfol Ponces ro."	Or, naronjat i blau	Saio i calces de telilla brillant, amb botons grossos d'or; barret amb plomes diferents; adreç amb penyats ben obrats, tallat a la francesa	Sense empresa	"Pues alcanso lo que quiero, ni traigo empresa ni mue-
Mossèn Gaspar Feliu	[Or]	Saio i vel de brocadell i coletó guarnit amb parxes d'or; barret de plomes, tot a la soldadesca	Sense empresa	"Digo, pues soldado fuí, a quien me quiera casar que soldado he de acabar."
Mossèn Lluís Rabassa		Divisat com el senyor Miquel de Montserrat, amb turbant a la morisca; adreç del cavall igual, també	Una lluna en el cap, amb el mot	"Por más firme que tu estés, te mudarás como luna si me ayuda la fortuna."
Mossèn Lluís Carreres	Negre, groc, blanc	Saio vaquer negre amb enrajolat groc de paper; adreç del cavall amb la mateixa divisa	Sense empresa	"El luto de la primera que a la alma desesperó de rays me la quitó el blanco de la postrera."
Mossèn Josep Oliver	[Diferents colors]	Vestit a la turquesca; cavall guarnit a la turquesca amb llunes de miralls i encarxofat	Sense empresa	"Si no le paresco bien a quien se ríe de mí mírese primero aquí."
Senyor doctor Osset	[Blanc, encarnat i diversos colors]	Saio vaquer llarg, turbant i plomes; adreç del cavall igual	Una estela amb el mot	"Aunque enemiga fortuna con desgratias me atropella, correré tras de mí [e]strella."
Don Diego de Vilanova		Emmascarat i prou		

**Dos cavallers
enfrentats a cavall,
amb invencions o
empreses en les
cimeres dels cascs i
cavalls ben abillats.**

*Llibre dels torneigs,
de René d'Anjou
(Manuscrit núm. 8.351.
Biblioteca Nacional,
París).*

No és precisada aquesta, però almenys hem de pensar en els jutges i els paers; potser també els padrins i els consellers.

Amb la música de “manestriels y cornetas y trompetes, atabals y pifres”. D’aquesta música, sabem que el Consell pagà tres sous entre Pere Font, dit el mercader, i Bertran Bonveí, que tocaren tabal i pifre.

Tot i no dir-se en quin moment del dia es féu la festa, hem de pensar que es faria de dia; potser a la tarda i connectant amb la festa del vespre, puix que per la despesa a Joan Coma, nunci, en posar llenya a les graelles per als tres vespres de Carnestoltes, hauríem d’incloure-hi aquest vespre del dilluns. I la llenya que s’hi cremà eren els deu rals pagats a mossèn Perellós per àlber, noguer i garbons, tot per a tea pels vespres de Carnestoltes.

La festa cavalleresca s’inicià amb una desfilara, a cavall, dels dos mantenidors més els deu aventurers. D’aquests, els més anaven divisats, ells i l’arnès del cavall, i duien també una empresa i un mot, el text del qual llençaven al seu pas.

El cronista s’entreté a explicar com anaven divisats, els colors, l’empresa i el mot, cosa que hem representat en quadre pel seu detall. I és curiós aquí el fet que tots els mots siguin ja versos en castellà.

En canvi tan sols es fa referència al joc en el fet de dir que van córrer la sortija i reberen premi de guants segons el premi de cadascú,

a parer dels jutges.

Què era el joc de la sortija? En donem tot seguit la descripció del diccionari de Covarrubias, pràcticament contemporani al temps del joc targarí: “SORTIJA. Un juego de gente militar, que corriendo a cavallo apuntan con la lança a una sortija que está puesta a cierta distancia de la carrera.”²⁴

Era, doncs, un joc d’habilitat, en què els aventurers que hi participaven no tenien un enfrontament personal, sinó que feien cada un d’ells una exhibició de destresa en el “córrer la sortija”. I segons havien demostrat, rebien el parell de guants assignat pels jutges, en el benentès que tots els venturers reberen un parell de guants per llur participació, però que aquests eren de diferents qualitats, tot responent a aquesta valoració de llur exhibició feta pels jutges.

És probable que fos a partir de la difusió de l’obra del murcià Ginés Pérez de Hita, *Gueras civiles de Granada* (Saragossa, 1595), que es reprengué com a espectacle el joc cavalleresc de la sortija, que hi és descrit amb grans fasts.

A la ciutat de Lleida, però, a la tercera reunió de la confraria de Sant Jordi, el vint-i-quatre de maig de 1553, ens resumeix Josep Lladonosa que “Assistiren onze cavallers, els quals instaren a llegir i tractar més especialment en la lectura del segon capítol de les Ordinacions aprovades a la reunió anterior, que tractava sobre la elecció d’oficis o càrrecs per insaculació; priors, notaris, mantenidors, aventurers, de la Çortija i staferm.” (PÉREZ, LLADONOSA, 1989 [1611], pàg. 946.

²⁴ COVARRUBIAS, 1989 [1611], pàg. 946.

SA, 1980, pàg. 53).

En nota a peu, precisa alguns d'aquests termes: "Els mantenidors eren cadascun dels cavallers que en les justes o torneigs sostenien i dirigien la lluita contra els que volien combatre. Els aventurers eren els cavallers que es prestaven voluntaris a la lluita. La Cortija, Sortiga, sortija, sortilla, çortilla o Gortilla, era una anella penjada enmig d'un cos, la qual ha d'ésser enfilada amb una llança, canya o bastó, per un home que corre a cavall per tal de guanyar un premi. L'estaferm a què al·ludeix l'acta era un ninot giratori que els tornejadors, a cavall i a peu, atacaven i ferien amb la llança, el qual en girar donava un cop al lluitador o competidor inhàbil." (PÉREZ, LLADONOSA, 1980, pàgs. 53-54, nota 51).

Hom pot pensar que un i altre joc, el de sortija i el d'estaferm, eren sovint jocs d'entrenament per als cavallers, per després poder participar amb més mestria en els veritables jocs d'enfrontament, les justes i els torneigs.

I, encara, en parlar del reglament de la confraria, comenta Josep Lladonosa que "El reglament era inflexible en mantenir la data anual del penúltim diumenge de Carnestoltes per a les justes i la de la diada de Sant Jordi per als torneigs a peu." (PÉREZ, LLADONOSA, 1980, pàg. 55).

També a Barcelona s'acostumava a celebrar una justa o un torneig en les festes de Carnestoltes.

La sortija de Carnestoltes celebrada, doncs, a Tàrraga l'any 1618 imita aquest hàbit ciutadà de les confraries de cavallers, però destacant més la part de fast i d'exhibició personal que no pas la d'enfrontament obert entre els contendents.

6. Les festes de la Immaculada Concepció, dels anys 1618 i 1619

Hi hagué diversos anys de festes per la Immaculada Concepció de la Verge Maria, però especialment en el segle XVII hi hagué fets importants que generaren aquestes festes. El segle començava amb la continuïtat de discussions entre els ordes franciscà i dominic sobre aquest tema, defensat pels primers i atacat pels segons; fou cèlebre la polèmica que hi hagué entre frares dels dos

ordes a Sevilla, l'any 1613, en què la ciutat es declarà a favor dels primers i, per tant, s'erigí també en defensora de la concepció immaculada.

L'any 1617, el papa Pau V decretà que ningú no s'atrevís a ensenyar públicament que la Verge Maria hagués tingut pecat original. L'any 1622, el papa Gregori V va prohibir que, en endavant, se celebrés la festa de la Concepció de la Verge Maria amb el nom de Santificació de Nostra Senyora, com feien els dominics, alhora que prohibia també que hom ataqués, en escrits o en discussions, la Concepció immaculada de la Verge Maria.

El decret de l'any 1617 generà que una colla de poblacions s'hi sumessin i ho celebressin, i així ho feren les ciutats de Sevilla i Granada (1617), la ciutat de Barcelona i l'arquebisbe i clergat de Tarragona i Saragossa (1618) i, en aquest entorn, la ciutat de Lleida i les viles d'Igualada, Cervera i Tàrraga (1619), entre d'altres.

Les festes, a Barcelona, se celebraren al novembre de 1618.²⁵ Foren el senyal de partença per a la celebració de la festa de la Concepció a la resta del Principat.

A Cervera, el Consell reunit el dotze de desembre de 1618 determinà que "com en la ciutat de Barcelona y altres parts de Cathalunya y de Espanya se són fetes grandíssimes festes de la Concepció de Nostra Senyora com fou concebida sens pecat original, actual, venial ni mortal, fent tres dias de festes ab solempnes officis y sermons, y un dia professó com lo dia de Corpus, y fent grans alimàries, inventions de fochs, tornetxs, jochs de canyes, encamisades y altres coses (...) E lo magnífich Consell deslberà y determinà que.s facen tres dias de festas ab solempnes officis y sermons, y lo un dia solempne professó com lo dia de Corpus, y ab tots los monestirs y confraries; y que facen alimàries per les iglésias y cases."²⁶ Celebraren la festa el dia set de febrer de 1619 i, degut al fet que la vila passava moments difícils, econòmicament, explica Antoni Guerau que feren una col·lecta entre la promenia del Consell i també entre menestrals i homes que més poquessin.²⁷ No hi hagué aquell any jocs cavallerescos, però aquests es realitzaren amb gran fast l'any següent, 1620, per la recuperació del Santíssim Misteri de la Vera

²⁵ Vegeu el *Manual de Novells Ardits*, volum novè (1609-1619), Barcelona, 1900, pàg. 395 i següents. També se'n publicà una relació: *Relacion svmaria de como la Unversidad de Barcelona renovó el Decreto del Ivramento... acerca de la Immaculada Concepción de la Virgen Madre de Dios... y de las fiestas qve... se hizieron en toda la Ciudad por el mes de Noviemb. 1618*. Barcelona, Sebastian Matevad, 1619 (n'hi ha un exemplar conservat a la Biblioteca de Catalunya, Fullets Bonsoms, núm. 4858).

²⁶ Arxiu Històric Comarcal de Cervera, Fons Municipal, *Llibre de consells, 1618*, f. 32 r i v. Transcrit íntegrament a MIRÓ, 1992, pàg. 1391.

Creu (robat el 1619), i també uns anys més tard, el 1633, en ocasió del seu trasllat a la capella nova.²⁸

A Lleida, sabem que la confraria de Sant Jordi es reuní el vint de febrer de 1619 i acordaren avançar el torneig per a les festes de la Immaculada Concepció que volia fer la ciutat; celebraren el torneig el quinze d'abril. Van presidir el torneig els il·lustres senyors don Hierònim Despés, prior de la confraria, don Pedro Lorenc, lloctinent de clavari (per Diego de Araús) i els jutges elegits, il·lustres senyors Joan Baptista Castro, Joan Baptista Riquer i Miquel Mascarell. Foren mantenidors en el torneig don Miquel d'Àger i Joan Baptista Mongai; i foren venturers Lluís Gomar, Hierònim Caldés, Hierònim Mongai, Francesc Cescomes, Vicent Spolter i don Joan d'Erill. Obtingueren premi en millors cops d'espasa el senyor Hierònim Mongai i en més galant el senyor Lluís Gomar, i no hi hagué folla. (PÉREZ, LLADONOSA, 1980, pàgs. 364-365).

A Igualada, en consell secret celebrat el catorze de febrer de 1619 "s'exposà com lo Consistori dels Cardenals ajustat en Roma havia declarat que la Sma. Verge era estada concebuda sens pecat original; y que per ço Barcelona y altres poblacions havian fetas grans festes. En conseqüència, se resol ferne en la vila los dies 1er, 2n y 3er de Maig" (SEGURA, 1908, pàg. 176).

Mossèn Joan Segura copia tot seguit la crida que feren, i ressaltem en ella que, a banda de lluminàries, enramades, invencions, balls, etcètera, resolgueren fer també un estaferm i determinaren com a premis:

"E més avant al qui farà millor invenció y entrarà més galant al *hastaferm* li donarán un

lleonet de or ab perles.

Y al qui corrent al *hastaferm* romprá millors llanses y farà millor lo exercici li donarán una *corneta de plata ab cascavells.*" (SEGURA, 1908, pàg. 177).

No consta, però, que hi hagi cap relat conservat de les festes igualadines.

7. Les festes de la Immaculada Concepció a Tàrraga, 1619

A Tàrraga, el Consell tractà el tema en el consell celebrat el vint de gener de 1619 i determinà que se celebrés la festa de la Concepció al més aviat possible;²⁹ més endavant fixaren la celebració per a inicis del mes de juny d'aquell mateix any. En consell reunit el vint-i-dos de maig han de tractar el fet d'haver rebut una carta dels senyors Miquel de Montserrat, Joan Pau de Barceló i misser Joan Clusa, des de Barcelona, en què els demanen de prorrogar les festes fins al setembre per poder assistir al torneig a peu que havien ofert de fer. El Consell determinà que ja s'havia fet despeses i eren les coses a punt per a dita jornada, i també que havien confirmat la presència del bisbe de Solsona, fra Joan Àlvaro, així que no canviaven la data i insistien que fessin els possibles per ser-hi.

Cinc dies més tard, el vint-i-set de maig, el Consell concedia que els paers, a propi criteri, gastessin els diners que calgués per a la bona preparació de les festes.

Alguna avinença hi degué haver entre Consell i senyors absents, puix que, en realitat, les festes no se celebraren fins una setmana més tard de la data prevista inicialment, i aquests hi assistiren acompanyats d'altres cavallers de Lleida i de Barcelona per realit-

²⁷ És el mateix Antoni Guerau qui explica com fou la festa: "A 7 de febrer 1619 se féu la festa de Nostra Senyora, so és, de com fou consebuda sens pecat original; la qual festa se féu así en Cervera dit dia. Feren-se tres dies de alimàries, cosa may feta ni vista, ab tanta alegria y regosijo, y ab tantes invencions que serie no acabar, de rodes y drachs cremans, ab serpens de foch dins la bocha. Féu-se un ofisi ab tanta selenitat com se pogués fer en la seu de Toledo, de música y cornetes y manestrils; y al yglésia tan ben posada com se pugués ymaginar. La lluminària tan gran que.s cremaven 600 llums en la yglésia, parie una capella ardent. Féu-se un resebiment de la reyna com anà en França, ab molt acompanyament, y sis que dansaven ab un caro tryu[m]fal; moltes invencions de òmens salvatjes y altres que serie molt llarch de contar. Jo los llansí una basina de marsapans y altra confitura per al servey de Nostra Senyora y altres llageses que són de major nota, sinó que per no ser llarch les callo." AHCC, FM, *Llibre de comptes d'Antoni Guerau, caixer de l'obra de l'església*, f. 266 r. (donàrem el text més complet a MIRÓ, 1992, pàg. 1391).

²⁸ La detallada descripció d'aquestes festes és feta a GISCAFRÉ, 1634. Hom pot seguir també els esforços d'organització a través d'una colla d'actes del Consell municipal cerverí d'aquells anys.

²⁹ En dona ja la dada Ramon Berga, tot comentant l'abast de les festes: "De la Corte de Felipe III salían por aquellos años carta tras carta y memorial tras memorial para alcanzar de la Santa Sede la definición dogmática de la Concepción Inmaculada. Dos años antes, en 1617, siete Universidades españolas con la de Barcelona acababan de pronunciar el juramento de defender la doctrina inmaculista. En 1618 Manresa hace su voto de sangre en idéntico sentido. Y Tàrraga no puede permanecer indiferente ante la general vibración, y los representantes del pueblo hablan en nombre de todos: "Sobre lo propositat per los Srs. de Pahers aserca de fer les festes de Nra. Sra. de la Inmaculada y sagrada Conceptio per quant les an solempnizades en Barcelona y moltes altres ciutats, viles y lochs se ha sanament deslliberat que se fassen lo mes prest se puegue" (Llibre de Consells, 20 gener 1619), y los brillantísimos festejos, anunciados por toda Cataluña, marcan un nuevo paso de la característica trayectoria ciudadana eslabonada con actitudes plenamente humanas." BERGA, 1948a.

Carxofa utilitzada en la representació de la festa del Crist, a Silla. Extret de *Món i misteri de la Festa d'Elx* (València, 1986).

zar el torneig.

Hom podria considerar alguna despesa prèvia de preparatiu indirecte, com la despesa que feren d'una lliura i quatre sous a Joan Serrentir per fer les cotes vermelles dels escolans, pagada a sis de juny d'aquell any. Tot i així, les despeses pròpiament de la festa, les aplegaren en un albarà de molts que hem transcrit íntegrament a l'annex.

Per aquestes despeses, veiem que com a actes preparatoris hi hagué la construcció d'un gran cadafal a la plaça davant de l'església, puix que s'hi faria, a dalt, el torneig a peu; així com la d'un petit cadafal adjunt i més elevat, per als jutges. També hi ha les despeses en

un altre cadafal per als jutges de l'estaferm, al carrer de Cervera, així com l'acondicionament del carrer, tot portant-hi arena, perquè poguessin córrer bé els cavalls de les quadrilles. També trobem una colla de despeses en l'ornamentació i en les lluminàries; en l'ornamentació animaren que els carrers i places fessin les pròpies ornamentacions a càrrec particular, però a més de despendre diners en l'ornamentació d'algun edifici públic, destaca sobretot —puix que això rarament passava— que els paers feren venir un “invencionayre” perquè s'encarregués de fer-ne; com a feina seva pròpia, hom precisa que féu la invenció de la plaça de Sant Antoni (una penya amb ermites i la representació del martiri de santa Caterina, i una mona que picava la salsa i tirava aigua sobtadament als qui miraven la invenció).³⁰ Hom pot pensar que també devia intervenir, o aconsellar, en la invenció d'una carxofa com a aparell aeri que es muntà a l'interior de l'església, per utilitzar com a complement fastuós dels oficis religiosos, puix que consta en el relat que aquesta invenció fou a càrrec dels paers.³¹

Hi hagué tres invencions més, a càrrec dels carrers o barriades: la del carrer d'Agoders, que muntaren, al portal tancat, un altar de Nostra Senyora de la Concepció amb els atributs; la del carrer Nou, una figura de sant Francesc, caputxí, amb les plagues en mans, peus i costat, d'on li eixia sang; i la del carrer de Santa Anna, que representava les ciutats de Sodoma i Gomorra.

No tenim notícia que hi hagués cap disposició específica envers el que havien de representar a cada invenció, així que més que una seqüència ordenada de situacions representades en les invencions, hem de pensar en un element de relació entre cada invenció i la festa.

La representació de Sodoma i Gomorra ve a visualitzar els vicis humans, els pecats que, en record i continuació del pecat original, vindrien a justificar la necessitat de la redempció (i, per tant, de la vinguda de la Verge Maria i de Crist) i, al mateix temps, tenen la connotació de la celebració en negatiu: la immaculada concepció de la Verge ve a significar que en el seu cas no hi hagué herència del pecat original.

La representació de Nostra Senyora de la

³⁰ Aquest artífici de la “mona” és probablement el primer autòmata documentat a Tàrraga (en aquest cas un ninot articulats amb aparença de mona i que, a més de projectar aigua als curiosos, devia ser accionat per un mecanisme hidràulic) i exemplifica la difusió d'aquest nou gust. No hem pogut trobar precisat enlloc, però, el nom d'aquest “invencionayre” foraster.

³¹ Es tracta del típic núvol usat especialment en les representacions assumpcionistes catalanes a partir del segle XV. També en aquest cas tenia la coberta que n'amagava l'interior quan començava a descendir i que, en anar baixant, s'anava obrint com a gallons i ensenyant l'interior (amb l'aparença d'una carxofa a l'inrevés). En aquesta ocasió, amb la Verge de la Concepció i àngels en el seu interior.

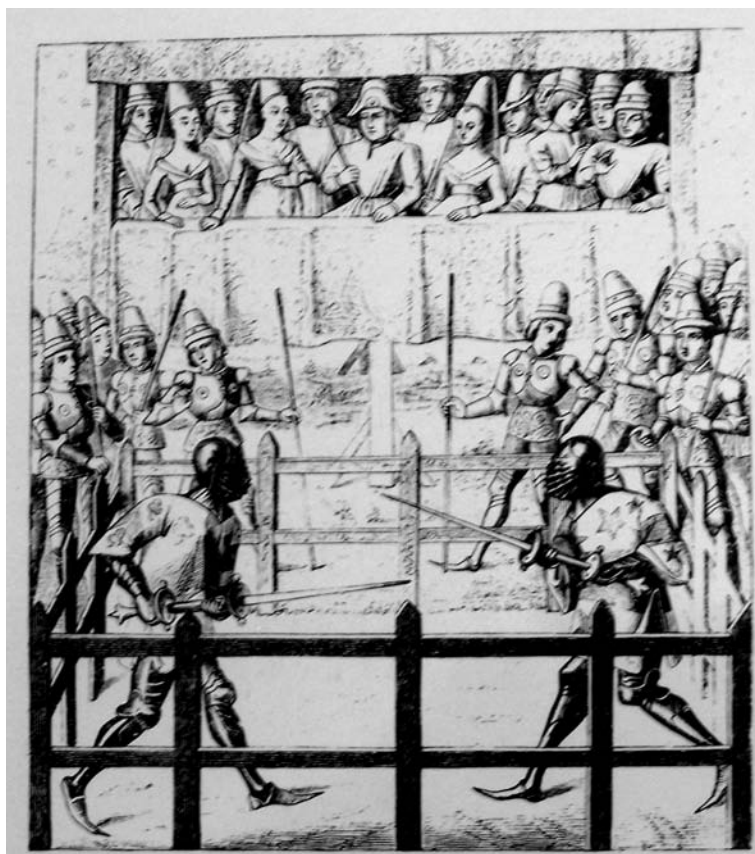
Concepció amb els seus atributs hem d'entendre-la a través de les imatges de la Concepció que s'anaren fent en aquella època (segle XVII), i ens pot servir el text de *Pictor christianus* (Madrid, 1730), escrit per fra Juan Interián de Ayala (1656-1730) per precisar-ho. Recorda que per a representar-la pintors i escultors es basaren en el text de sant Joan a l'*Apocalipsi*, quan diu: "I es veié un gran prodigi al cel: una dona vestida de sol, amb la lluna sota els peus, i sobre el cap una corona de dotze estrelles." (Ap, 12:1). Aquests eren, doncs, els atributs de la imatge: vestida amb una túnica blanca i responent, amb flors d'or; al cap la corona d'estels; als seus peus la lluna (tot i que aquí retreu que molts pintors la dibuixaren amb les puntes mirant cap amunt quan, pel fet d'estar en conjunció amb el sol, han de mirar cap avall; i encara hi afegeix que sobre el cap de la Verge o en el cel obert s'acostumava a representar el Pare Etern. Rebutja especialment que hi aparegui cap imatge del Nen Jesús, nom o referència, tot i que alguns pintors la hi han posada (INTERIÁN, 1883, pàgs. 184-188). Tots aquests elements, doncs, els que aprova i els que retreu, hi podien aparèixer, en aquells moments.³²

La representació del martiri de santa Caterina podia tenir una doble referència: la de la castedat (fou martiritzada verge) i la de la relació amb la divinitat, en què es fa referència al fet que es declara casada amb Crist i que a través seu parlà l'Esperit Sant (vegeu la narració de la seva vida i martiri a la *Legenda aurea*, com a obra que podia ser coneguda a l'època, sobretot en els àmbits eclesiàstics). Palma de virginitat i martiri, coloma de sapiència.

I finalment la representació de la figura de sant Francesc amb les plagues és indissociable del paper que féu l'orde franciscà en la defensa de la immaculada concepció de la Verge Maria, especialment en disputa contra els dominics. Situació, aquesta, que era prou viva a l'època, com ja hem comentat.

La visita a les diferents invencions fou feta en processó, portant el bisbe amb una cadira, i amb acompanyament dels ministrils i de tot un grup ordenat de soldadesca (una seixantena de soldats amb capità i alferes —l'abanderat—) que anaven disparant els arcabuzos i eren respostos pels qui disparaven els bursons dels portals.

Els jocs cavallerescos es feren en dos dies

diferents.

El torneig a peu se celebrà el diumenge, quinze de juny, després de dinar, en el cadafal que hi havia muntat a la plaça, davant de l'església.³³ Fou el torneig dels cavallers en què els dos mantenidors exerciren de caps de les respectives quadrilles, integrades per quatre cavallers més; aquests deu cavallers, més dos cavallers més que feien de mestres de camp, més tres que feien de jutges, més sis que feien de padrins (tres per quadrilla), eren els qui pujaren als cadafals. En el cadafalet més elevat hi havia els jutges i el notari, que prenia acta dels fets i de les decisions. En el cadafal gran hi havia la tela o reng que partia el camp en dues meitats, assenyalant l'espai de cada quadrilla, i, amb el reng en mig, anaren enfrontant-se els contendents en un enfrontament relativament ritualitzat: cada quadriller, començant pel mantenidor o cap de cada quadrilla, trencava tres llances i intercanviava cinc cops d'espasa amb cada membre de la quadrilla contrària, tot saludant cada vegada la imatge de Nostra Senyora, els paers (situats en una finestra) i els jutges. El torneig durà una hora i mitja i, després, la fo-

**Mostra d'un
torneig a peu.
Ceremonies des
gages de bataille.**
(Manuscrit del
segle XV. Biblioteca
Nacional París).

³² En aquest cas, encara hi podem afegir "lo hortus conclusus puteus aquarum" que, juntament amb el sol i la lluna i altres atributs no precisats, duia el doctor Miquel Ciurana en entrar a l'estaferm, tal com se'ns explica en el relat de la festa.

³³ El mateix cadafal havia estat utilitzat la vesprada anterior i aquell matí, després de la processó, perquè una colla d'infants d'entre deu i dotze anys hi fessin unes danses, que no ens són precisades.

Funció	Noble (nom i senyoriu)	Notícies a Lleida	Notícies a Barcelona
Mantenidor 1a quadrilla	Senyor Miquel de Montserrat	Lleida, 1624, com a aventurer	
Membre 1a quadrilla	Don Joan d'Erill	Lleida	(i Merlès) 1617, 1621, 1623, 1630
Membre 1a quadrilla	Don Lluís Soler	Lleida, altres Soler	
Membre 1a quadrilla	Don Francisco Reguer		1620
Membre 1a quadrilla	Don Josep d'Astor		
Padrí 1a quadrilla	Don Grau Despès, de Lleida	Lleida, Guerau Despès	
Padrí 1a quadrilla	Lluís de Copons, senyor del Llor		
Padrí 1a quadrilla	Macià Soler	Lleida, altres Soler	
Mestre de camp (pel Sr. Montserrat)	Don Hierònim Despès, de Lleida		
Mantenidor 2a quadrilla	Joan Pau de Barceló		
Membre 2a quadrilla	Don Ramon de Perellós		
Membre 2a quadrilla	Don Francisco de Barceló (germà)		Don Francesc Barceló, 1617
Membre 2a quadrilla	Don Dalmau Ivorra, baró de Sant Vicens		1617
Membre 2a quadrilla	Felip de Sorribes		1619, Fèlix Sorribes; 1619 i 1621 Francesc Sorribes
Padrí 2a quadrilla	Carlos de Guimerà	Lleida	1613, don Felip de Guimerà
Padrí 2a quadrilla	Don Ramon de Perellós (fill, 8-9 anys)		
Padrí 2a quadrilla	Ramon d'Averó		
Mestre de camp (pel Sr. Barceló)	Don Francisco Vilalba, senyor del Gospí		
Jutge	Don Ramon de Guimerà, senyor de Ciutadilla	Lleida	
Jutge	Don Cristòfol Icart, senyor de la Torre d'en Barra		
Jutge	Ramon Berenguer de Llorach, senyor de Solivella		

lla (tota la quadrilla contra tota l'altra alhora) durà un bon rato, diu la relació, sense que hi hagués cap desgràcia (fet que atribueixen a la motivació religiosa de la festa i, per tant, a l'efectiva actuació d'una protecció divina). Atorgats els quatre premis (a més gallard, a millor espasa, a millor quadrilla i a millor folla; el primer a la primera quadrilla i els altres tres a la segona), entraren les dues quadrilles a l'església i feren donació dels premis a Nostra Senyora. Acabà la festa d'aquell dia amb saraus a càrrec dels menestrils.

L'endemà dilluns, setze de juny, al matí hi hagué oficis divinals en què el bisbe assistí però no oficià, i després, a la tarda –com s'havia fet en el dia anterior–, es realitzà l'estaferm, a ca-

vall, a càrrec dels senyors de la vila, essent jutges els mateixos cavallers que ho foren del torneig a peu. El lloc era en el carrer de Cervera. Ja hem vist que el sòl estava preparat, i que també hi havia un cadafal expressament muntat per als jutges, cobert amb cortines de seda, on igualment hi havia exhibits els premis, com al torneig; els paers es trobaven en dues finestres ben ornades. Després que dos mestres de camp a cavall passessin pel carrer tot fent apartar la gent i preparant l'espai per a les cavalcades contra l'estaferm, hi hagué desfilada prèvia de les quatre quadrilles, a cavall i ben divisats; cada quadrilla constava de quatre membres, tot comptant el cap de quadrilla; aquests últims eren els senyors misser Joan Clusa, Cristòfol Ponces, Gaspar

Feliu i Josep Oliver, i al final intervingué a més un venturer, el senyor doctor Miquel Ciurana. Tothom corregué tres llances contra l'estaferm i es féu una folla de cavall contra l'estaferm al final, també.³⁴ Els premis foren quatre igualment (a millor llança, millor invenció, més galant i millor folla); llur qualitat, però, devia ser menor en correspondència amb el menor preu que hi despengueren.³⁵

8. Cloenda

Si en els apartats anteriors hem volgut contextualitzar una mica les festes i comentar-ne els elements en llur significació, ara en aquest apartat final intentem apuntar a grans trets el perquè aquestes festes podrien ser qualificades de barroques.

Lògicament, l'època i, per tant, el domini d'aquests corrents en l'àmbit cultural seria una primera apreciació òbvia, però no seria tampoc la primera vegada que a l'àmbit de les grans ciutats podríem trobar el domini d'un corrent i, en canvi, en poblacions relativament allunyades o secundàries el domini encara de models culturals anteriors.

És més, a les festes més habituals i tradicionals, tant a Tàrraga com a Cervera, podríem dir que el model encara és el típic model anterior; però això no passa en aquestes festes més fastuoses, puix que en aquest cas el model ciutadà s'imposa amb molta més força.

Què és allò que les fa barroques?

Bàsicament el sentit de totalitat i de desmesura. La festa de 1618 combina les típiques festes populars de Carnestoltes amb una exhibició de nobles i senyors a través de la desfilada a cavall i el joc de la sortija. A la tarda, a llum de dia, hi ha aquesta festa de fast, lluïment i exhibició de part de la mà major de la població (el grup més granat i pretencions), amb uns ornaments cavallerescos anacrònics i que adquireixen sentit de disfressa, amb empreses d'inspiració cavalleresca i amb mots que són, sense excepció, en castellà per marcar millor la distància social;³⁶ a la nit, a la llum de les lluminàries, el sarau popular habitual

d'aquestes festes.

Les festes de la Concepció, de 1619, amplien molt més aquest sentit de totalitat i de desmesura. I són, per tant, més visibles les divergències.

Ja en la preparació, trobem l'activitat habitual de la població en la construcció de les invencions al costat de l'activitat d'un "invencionayre" foraster.

I en els nous elements que hi veiem intervenir: d'un costat el núvol aeri tradicional —encara que novedós a la vila— (la carxofa), usat a l'interior de l'església; de l'altre l'autòmat (la mona) usat amb un efecte sorprenent i còmic, que contrasta amb l'assumpte religiós i simbòlic de la invenció, al carrer.

Un mateix espai, el cadafal de la plaça, proporciona lloc per a dos actes ben diferents i contrastants: danses i recitació de versets a la Verge per part dels nens dansadors al matí del diumenge; exhibició de l'enfrontament ritualitzat per part dels nobles, a la tarda.

Una força real, relativament disciplinada però útil i efectiva que representa l'exèrcit modern (la desfilada de la soldadesca amb capità i abanderat, tot disparant els arcabuzos i sent respostos pels bursons) al costat d'uns jocs cavallerescos amb armes i enfrontaments ritualitzats que recorden l'exèrcit medieval i l'esperit cavalleresc.

També en els mateixos jocs cavallerescos hi ha distinció a diversos nivells: nobles - vilatans i forasters - enfrontament directe (torneig a peu) d'un costat, senyors - vilatans - competició indirecta (estaferm) de l'altre. Unió, en canvi, en els jutges (són els mateixos) i en els premis (encara que amb diferència de valor).

I així podríem anar seguint.

Aquest mateix sentit inicial de totalitat i de desmesura, fet en bona part d'unió —en la successió temporal i en uns mateixos espais que esdevenen multifuncionals— d'actes heterogenis i en part antagònics, explica que aquestes celebracions s'apartin de les habituals i esdevinguin singulars. I, en la seva singularitat, barroques.

³⁴ José Deleito fa una bona descripció de com funcionava el joc: "El juego de estafermo tomaba su nombre de un muñeco giratorio, en cuyo escudo golpeaban con su lanza varios corredores a caballo. Si no lo hacían con rapidez, volvíase el estafermo, y los sacudía las espaldas con unas bolas o saquillos de arena." DELEITO, 1988, pàg. 183, n. 40. L'observació que es fa, en el relat que després transcrivim, al perill que passà l'home de l'estaferm durant la folla fa referència a l'home que devia haver-hi prop del ninot giratori per poder posar-lo en posició correcta després de cada topada.

³⁵ En les despeses del Consell comprovem que per als premis del torneig gastaren quinze lliures i, en canvi, per als premis de l'estaferm només en gastaren sis. En aquest cas no és precisat, en el relat, a qui donaren cada premi.

³⁶ És la moda dels fasts barrocs ciutadans, i és seguida plenament. No marca, en absolut, una castellanització real d'aquest grup social, que no existia.

Bibliografia

- Jenaro ALENDA y MIRA, *Relaciones de solemnidades y fiestas públicas de España*. Est. Tip. <Sucesores de Rivadeneyra>, Madrid, 1903.
- Ramon BERGA i ROSSELL, "Diversiones de otro tiempo", a *Nueva Tàrrega*, núms. 228 (16.10.1948) i 229 (23.10.1948)
- Ramon BERGA i ROSSELL (a), "Fiestas de antaño", a *Nueva Tàrrega*, núms. 233 (20.11.1948), 235 (27.11.1948) i 238 (24.12.1948)
- Ramon BERGA ROSSELL i Francesc MAYMÓ, prevere, *Les Santes Espines de Tàrrega*, Tàrrega [tipografia del monestir de Poblet], 1965.
- Sebastià de COVARRUBIAS, *Tesoro de la Lengua Castellana o Española* (según la impresión de 1611, con las adiciones de Benito Remigio Noydens publicadas en la de 1678), Ed. per Martí de Riquer. Editorial Alta Fulla, Barcelona, 1987.
- José DELEITO y PIÑUELA, *El rey se divierte*. Alianza Editorial (Libro de bolsillo, 1347), Madrid, 1988. (Primera edició de l'obra, sense any, cap a 1965).
- Agustí DURAN i SANPERE, *Barcelona i la seva història*, Curial edicions (Documents de cultura, 2, 4 i 7), Barcelona, [volum I. La formació d'una gran ciutat] 1973, [volum II. La societat i l'organització del treball] 1973a i [volum III. L'art i la cultura] 1975.
- Pere GISCAFRÉ (ordenador), *Trinifo del santo misterio de la Vera Cruz de la villa de Cervera*, Sebastià i Jaume Matevad impressors, Barcelona, 1634.
- Gener GONZALVO i BOU, "Mossèn Lluís Sarret i Pons (1880-1936) i la seva obra a Tàrrega com a arxiver i historiador", a *Urtx*, núm. I (Tàrrega, 1989), pàgs. 127-141.
- Juan INTERIÁN de AYALA, fra, Orde Mercedari, *El pintor cristiano y erudito ó tratado de los errores que suelen cometerse frecuentemente en pintar y esculpir las imágenes sagradas*, vol. II (llibres 3-5), Impremta de la viuda i fills de J. Subirana, Barcelona, 1883.
- Ramon MIRÓ i BALDRICH, *L'activitat teatral a Cervera des del segle XV fins a mitjan XIX*, Universitat Autònoma de Barcelona, 1992 [microfitxa, Bellaterra, 1994].
- Pelagi NEGRE PASTELL, "La cofradia de San Jorge y la nobleza gerundense" a *Anales del Instituto de Estudios Gerundenses*, VI (1951), pàgs. 271-322.
- Ramon NICOLAU CARREÑO, Dr, "Nota histórica targarina. Festa de la Puríssima a l'any 1619", a *Crònica Targarina*, núm. 380 (07.12.1928), núm. 381 (15.12.1928) i núm. 382 (22.12.1928).
- Concepció PÉREZ i PÉREZ i Josep LLADONOSA i PUJOL, *Llibre del Capítol de la Confraria dels Cavallers i Gentilshomes de la Ciutat de Lleida*, Artis, Estudis Gràfics, Lleida, 1980.
- Josep M. PLANES i CLOSA, *La parròquia i la vida religiosa de Tàrrega, segles XVI-XIX*. Ed. Parròquia de Sta. Maria de l'Alba de Tàrrega, Tàrrega, 1994.
- Lluís SARRET i PONS, prevere, *Tàrrega. Documents històrics Tàrrega*, s. a. (manuscrit conservat a l'AHCT)
- Josep Maria SEGARRA i MALLA, *Història de Tàrrega amb els seus costums i tradicions*. Museu Comarcal de Tàrrega, Tàrrega, vol. I (segles XI-XVI), 1984 i vol. II (segles XVI-XVIII), 1987.
- Joan SEGURA, prevere, *Història d'Igualada*, Estampa d'Eugeni Subirana, Barcelona, (volum primer) 1907 i (volum segon) 1908.
- Enric TELLO, *Visca el rei i les calces d'estopa! Reialistes i botiflers a la Cervera set-centista*. Editorial Crítica, Barcelona, 1990.
- Josep M. TORRAS i RIBÉ, *Els municipis catalans de l'Antic Règim (1453-1808)*, Ed. Curial (Documents de cultura, 18). Barcelona, 1983.

Annex documental

I. Sortija de Carnestoltes (1618)

1.

Tàrraga, 1618, febrer, 24

És proposat al Consell que el senyor Miquel de Montserrat i don Francisco de Barceló els han comunicat que volen celebrar una sortija de Carnestoltes i els demanen ajut per pagar la música; el Consell determina que es doni als músics allò acostumat i que, degut a l'excepcionalitat d'aquest cas, es miri si es dona més.

AHCT, *Llibre de Consells, 1614-1626*, f. 145 r i v.

[Consell, 24 de febrer]

(marge :) Ajuda de costa dels músics de la sortija de Carnestoltes.

Fonch determinat acerca del proposat que atento lo senyor Miquel de Montserrat y don Francisco de Barceló per regosijar la vila y poblats de ella volen fer una sortija lo dilluns de Carnestoltes ab moltes divises y altres fills onrats de vila ab ells, y desigen ser mantenidors de dita sortija, suplicant per ço que la vila donen alguna ajuda de costa per als músics. Y axí se ha determinat que la vila done lo acostumat als músics y, atesa la // qualitat de les persones, se done més avant si voldran los senyors de pahers per rahó de ajuda de costa de dita músicha, deixant-ho a coneguda de ses mercès.

2.

Tàrraga, febrer, 27

Relació dels actes de la celebració de la Sortija de Carnestoltes, feta pel notari Pere Llorens Rabassa

AHCT, FM, *Llibre en lo qual estan continuades alguns actes y memòries de la vila de Tàrraga essent pahers los molt magnífichs senyors Pau Olivart, Montserrat Monfar, Antoni Mercer y Montserrat Lobera, del any MDCiii*, ff. 158r-160r

[SARRET, ms., ff. 198 r- 200 r; BERGA, 1948]

(marge :) **Sortija de les Carnestoltes del any 1618.**

Als 27 dies del mes de febrer del any 1618, dilluns de Carnestoltes, en la vila de Tàrraga y en lo carrer de Cervera se féu una festa de molta memòria per alguns cavallers y altres persones de molta autoridat de dita vila, la qual fonch una sortija que per ser estada de tanta autoridat nos ha mogut a fer-ne en lo present loch la present memòria per a que los sdevenidors la tinguen sempre present y prenguen exemple de dita festa per a fer altre tant y més puxent si voldran.

Isqueren mantenidós en dita festa lo noble don Francisco de Barceló y lo il·lustríssim

senyor Miquel de Montserrat y Çaguàrdia.

Venturers:

Lo noble don Ramon de Perellós

Lo senyor Hierònym de Averó

Lo doctor en medecina Pere Miquel Ciurana

Mossèn Christòfol Ponces

Mossèn Luís Rabassa

Mossèn Gaspar Feliu

Mossèn Luís Carreres

Mossèn Joseph Oliver, tots domiciliats en la present vila; y a més de estos arribaren venturers lo senyor don Diego de Vilanova, criat del Excel·lentíssim Duch de Cardona, lo senyor doctor en medecina Osset, habitant en Anglesola. Foren de dita sortija jutges lo Il·lustríssim senyor Joan Pau de Barceló y mossèn Joan Clusa, paier en cap de la present vila de Tàrraga; padrins, mossèn Pere Feliu y mossèn Joan Minguella, del loch del Albió. Isqueren los sobredits a la sobredita festa cada hu ab la divisa y colors y la empresa different y los differentes mots que llansaven.

(marge :) Don Francisco de Barceló

Lo primer mantenidor, que fonch lo senyor don Francisco de Barceló, ab colors blanch, naronjat y blau, vestit ab un sayo vaquero fet ab mostra de scata de peix plateada ab lo fondo blau y en mig de cada scata una strella de paper naronjat, y tot sembrat de or; lo cavall de la matexa manera y ab la matexa obra fet a la franccesa y plomes de les sobredites // colors, les quals gornien un murrió fet de la matexa obra del vestit. No portà ninguna empresa. Lo mot que llansà fonch lo següent:

**El deseo de servir
a las damas este día
es toda la empresa mía.**

(marge :) Lo senyor Miquel de Montserrat

Lo altre mantenidor, que fonch lo senyor Miquel de Montserrat, isqué ab colors blanch, encarnat, ysqué. La divisa ere un sayo vaquero encarnat artesonat de blanch y en mig de cada artesó y avie un botó gran de or ab lo adrés del cavall fet a la flamencha, ab uns cabs per remate a cada punta pintats; al cab aportave un turban morisch fet de molta primor y ben gornit de plomes de les dites colors. Tragué per empresa un sol de or ab mot que deye :

**Aunque el sol que llebo es de oro,
otro sol es el que adoro.**

(marge :) Don Ramon de Perellós.

Lo primer venturer isqué lo noble don Ramon de Perellós, vestit a lo gitano ab robes molt riques y molt ben posat, sens color ni empresa, ab mot que deye :

**Pues por gitano me dexan
y naydie me da su amor,
no ay empresa ni color.**

(marge :) Lo senyor Hierònym de Averó.

Lo segon aventurer isqué lo senyor Hierònim de Averó ab colors blanch y vert, y que la divisa vestie tot de fulles verdes sembrades de or picat en mitx de cada fulla, y lo adrés del cavall de la matexa manera y tallat a la spanyola; la empresa fonch exir com ha casador ab una ave fènix en la mà y una altra pintada a cada part del adrés del cavall, ab ses flames de foch, llansant per mot :

**El cassador mata el ave
pero en las cosas de amor
la ave mata al cassador.**

(marge :) Lo senyor doctor Pere Miquel Ciurana

Lo tercer mantenidor (sic) isqué lo doctor Pere Miquel Ciurana ab colors blanch naronjat y blau, vestit des del cab fins als peus de unes plomes de paper // entretallat, los strems de les quals eren blanch y lo mitx blau, y sobre del blau una flàmula de or; y lo adrés del cavall de la matexa divisa, tallat a ús de Spanya, que casi arribave a terra, ab unes puntes per remate y a cada una una borla molt gran de blanch, naronjat, blau y or; al cab del cavall un pendatxo ab dotze plomes de les dites colors y a la gropera portave una clave-llina ab son test y encanyissat feta de molta primor ab sos clavells y altres flors diferents y moltes banderetes de or barberesch. Portave per enpresa sobre lo cab lo riu Jordà, la mar y una nau sobre de la aigua dirigit al nom y cognom de sa muller, que.s deye Guialmar Jordà, llansant lo mot següent :

**Vine al Jordán a embarcar
y de aquí al mar pasé,
pués para mi nave allé
desde.l Jordán guialmar.**

(marge :) Mossèn Christòfol Ponces

Lo quart aventurer isqué mossèn Christòfol Ponces ab un sayo y calses de telilla brillant obrat ab uns botons grossos de or per tot lo sayo y ab calses de la matexa manera, ab un sombrero de plomes diferents; lo guarniment del cavall ere de uns penyats molt ben obrats de or, naronjat y blau; estave tallat a la francesa, no aportave enpresa; ab mot :

**Pues alcanso lo que quiero,
ni traygo empresa ni muero.**

(marge :) Mossèn Gaspar Feliu

Lo quint aventurer isqué mossèn Gaspar Feliu ab un sayo y belo de brocadell, y un coletó guarnit ab moltes parxes de or ab sombrero de plomes, tot a la soldadescha, ab sa banda de or ab lo següent mot :

**Digo, pues soldado fuí,
a quien me quiera casar
que soldado he de acabar.**

(marge :) Mossèn Luís Rabassa

Lo sisè aventurer isqué mossèn Luís Rabassa ab la divisa de la matexa manera que aportave lo senyor Miquel // de Montserrat, predit mantenidor, ab son turbante fet a la morisca de diverses colors y moltes plomes, ab lo adrés del cavall de la matexa divisa del senyor Montserrat. La enpresa que tragué fonch una lluna en lo cab ab mot deie :

**Por más firme que tu estés,
te mudarás como luna
si me ayuda la fortuna.**

(marge :) Mossèn Luís Carreres

Lo setè aventurer isqué mossèn Luís Carreras ab colors negra, grog y blanch; la divisa, un sayo vaquero ab un enrejolat grog de paper realsat, gornit de or ab lo fondo del sayo negre, lo cavall de la matexa divisa. Isqué sens enpresa, sols donà mot a les colors aserca de haver tingudes dos mullers :

**El luto de la primera
que a la alma desesperó
de rays me la quitó
el blanco de la postrera.**

(marge :) Mossèn Joseph Oliver

Lo vuytè aventurer, que fou mossèn Joseph Oliver, vestit a la turquescha y també lo cavall guarnit a la turquescha, ab unes lunes de miralls molt spesos, entre mirall y mirall una obra curiosa de encarxofat de diferents colors. Lo mot que llansà :

**Si no le parescho bien
a quien se rie de mi
mírese primero aquí.**

(marge :) Lo senyor doctor Osset

Lo novè aventurer fonch lo senyor doctor en medecina Osset, habitant de Anglesola; ysqué ab un sayo vaquero llarch de cataluffa¹ blancha y encarnada, molt ben divisat ab son turbante y plomes de diferents colors; y los adresos del cavall del matex color. Y portant per enpresa una stela ab mot :

**Aunque enemiga fortuna
con desgracias me atropella,
correré tras de mi strella.**

//

(marge :) Don Diego de Vilanova.

Lo desè aventurer [que] isqué fou don Diego de Vilanova, criat del Excel·lentíssim Duch de Cardona, bo y màsquera, ab son bell cavall; y, conegut per los senyors de la sortija y demanada per ell llicència, lo dexaren córrer com los demés y per cortesia li donaren un parell de guants molt bons per ser cavaller venturer y foraster. Y en haver corregut bo y màskera, se'n tornà a Bellpuig, que diu ere exit de allí.

¹ Catalufa: teixit fi de seda o de llana atapeït i felpat, del qual es fan catifes i tapissos (DCVB).

Carrer Falcó,
després de Cervera i
finalment del Carme.
Hi van córrer el joc
de la sortija (1618).

Tots los damunt dits tingueren premi de guans, donant-ne a uns millós que a altres segons lo premi de cada hu. Fou molt bella festa, que y avie molta gent strangera y molta músicha de manestriles y cornetas y trompetes, atabals y pifres. Féu-se dita festa ab molta alegria y quietut del poble. Nostre Senyor nos done molts anys de vida a tots al seu sanct servey, que ne pugam veurer de altres semblants y majors, amén.
Signum ordinarius domus consilii ville Tarreges, Petrus Laurentius Rabassa, notari.

3.

Tàrraga, 1618, març, 1 i 9, abril, 16 i 22.

Albarans de despeses per la música, els cadafals, corda i bigues, serviren el dia de la Sortija de Carnestoltes.

AHCT, *Llibre d'albarans, 1618-1643*, ff. 10v, 11r, 19v-21v i 23v

(marge :) Ajuda de costa dels músichs de la sortija de Carnestoltes .vi. ll. s. Sortija.

Albarà al dit clavari [mossèn Texidor]

Los pahers etc. ne doneu y pageu a mestre Vicens Molins, passamaner de la present vila, sis lliures, diem .vi. ll. s., les quals se li donen per la ajuda de costa dels quatre músichs sonaren los tres dies de Carnestoltes ab ses nits y a la sortija que.s féu lo dilluns de Carnestoltes, en lo carrer de Cervera, per lo senyor Miquel de Montserrat, don Francisco Barceló, lo doctor Çanou, lo doctor Ciurana, Cristòfol Ponces, lo doctor Osset, mossèn Luís Carreres, mossèn Luís Rabassa, mossèn Gaspar Feliu y altres fills de vila honrats per festejar los pobles de aquella, les quals se li donaren per la facultat donada per la il·lustre y sàvia promenia tinguda als 24 de febrer

passat. Y reteniu etc., lo qual etc., als primer de març del any de MDCxviii.

f. 10 v

(marge :) Cataffals de la sortija de Carnestoltes del any 1618 y altres coses, 1 ll. 14 s. Albarà al dit clavari, mossèn Texidor.

Los pahers lo any present etc., ne doneu y pageu a mestre Bernat Sunyer, fuster de la vila, la summa de una lliura quatorze sous, moneda barcelonessa, a ell degudes per les causes y rahons contingudes en lo present memorial, al peu del qual està inclòs lo present albarà. E reteniu etc., lo qual etc., als 9 de març 1618 està fixat per los senyors de pahers dit memorial, y se done en vigor y forza de promenia als 24 de febrer tinguda.

f. 11 r

Item lo primer de mars 1618 teniu donat a Pere Font, dit lo mercader, // tres sous entre ell y Bertran Bonveí, que tocaren la hu lo tabal y lo altre lo pífano a la sortija feren lo dilluns de Carnestoltes. Diem

ll. 3 s.

ff. 19 v- 20 r

Item als 8 (ratllat) 16 de abril 1618 teniu donat a Joan Segura, corder, sinch sous per corda à servit per los catafals de la sortija de Carnestoltes. Diem

ll. 5 s.

f. 20 v

Item teniu donat y pagat als 9 de mars 1618, a mossèn Perelós deu reals, ço és, per dues bigues de albe y un tros de noguer, // y per sinquanta garbons, per tot, à servit per tea los vespres de Carnestoltes, feta cortesia 1 ll. s.

f. 21 r i v

Més a 22 de abril 1618, teniu donat a Joan Coma, nuncio, deu sous, y són per lo que à

aportat una lletra a Tarragona, al senyor Barceló, y també per lo que vagà en posar llenya los tres vespres de Carnestoltes a les graelles, y per llansar los gossos de la iglésia y tenir compte que los minyons no estellassen banchs de la sglésia

ll. 10 s.
f. 23 v

II. Festes per la Immaculada Concepció de Nostra Senyora (1619)

1.

Tàrrrega, 1619, maig, 22

Els senyors Miquel de Montserrat, Joan Pau de Barceló i misser Joan Clusa, de la ciutat de Barcelona, han enviat carta al Consell perquè ajornin la celebració de les festes de la Concepció fins al setembre, en què podran venir els senyors Montserrat i Barceló per assistir al torneig a peu; havent-se ja pregonat les festes pels entorns i fet despeses en preparatius, el Consell resol no variar les dates de celebració i els demana que facin els possibles per venir.

AHCT, *Llibre de Consells*, 1614-1626, f. 172 v.

[Consell, 22 de maig]

(marge :) Festes de la Concepció de Nra. Sra. Al proposat per dits senyors pahers acerca de una carta reberen vui, die present, dels senyors Miquel de Montserrat, Joan Pau de Barceló y misser Joan Clusa, de la ciutat de Barcelona, feta a 26 del corrent, demanant en efecte se p[r]orrogàs lo fer les festes de Nostra Senyora fins al setembre pròxim, attès que los cavallers feien pensament dits senyors Montserrat y Barceló que des de Barcelona vindrien per assistir al torneig de peu que per dites festes havien ofert fer, stant impossibilitats poder-hi ser per als 8 de juny com staven concertades de fer-se les festes.

Fonch fermament deliberat que per quant ja lo fer-se les dites festes en dita jornada de 8 de juny stà divulgat casi per tota Cathalunya y està amparat lo Reverendíssim de Solsona per a fer lo ofici de pontifical, les cobles de menestrils llogades y los hòmens honrrats de sta vila (qui entenen també fer per sa part justes o astaferm), tenen ja fet molt gasto y estan les coses a punt per a dita jornada, no.s p[r]orroguen dites festes en manera alguna, ans bé se fassen lo die assenyalat, responent a dits senyors Montserrat y Barceló d'esta resolutió y persuadint-los molt acuden per al plazo a honrrar esta universitat com se té de ses mercès confiança.

2.

Tàrrrega, 1619, maig, 27

El Consell determina que els paers puguin desprendre a llur criteri els diners que caldrà en la celebració de les festes de la Puríssima Concepció de Nostra Senyora, puix que con-

sideren que faran la despesa amb moderació i adequada al "decoro" de la universitat.

AHCT, *Llibre de Consells*, 1614-1626, ff. 172 v-173 r.

[Consell, 27 de maig]

Die .xxvii. may MDCxviii.

(marge:) Gasto de les festes de Nra. Senyora. Fonch determinat que los senyors pahers a son alvedrio gasten de béns de la universitat tot lo que convingue per les festes de la Puríssima Concepció de Nra. Senyora, fahedors axí per effecte del torneig, astaferm o // justes, música, lluminària y prisos com millor los apareixerà, dexant-ho a llur bona dispositió per la molta confidència se té de dits senyors pahers, que faran lo gasto moderat en tot lo que los serà possible salvar lo decoro d'esta universitat y de ses mercès.

3.

Tàrrrega, 1619

Relació detallada de les festes de Nostra Senyora inclosa en el Llibre de relacions.

AHCT, FM, *Llibre de capitulacions*, 1618-1666, ff. 16r -21 r.

[NICOLAU, 1928; SARRET, ms., ff. 220 v-224 r; BERGA, 1948a]

Nota molt memorable de les grandioses festes se feren de Nostra Senyora de la Concepció en la present vila de Tàrrrega en lo any de mil sis-cents y denou, essent pahers los il·lustres senyor Hierònim de Averó, donzell, mossèn Francesch Gordiola, mercader, y mossèn Balthezar Castelló y mossèn Pere Bellich, apotecaris.

Comensaren estes festes de solempnizar-se en dia de dissapte que comptàvem als catorze dies del mes de juny de 1619, y donant principi a elles fon bella y regosijada festa en què per alabança de Nostra Senyora y de sa immaculada concepció cantaren unes completes a cant de orgue ab moltes cornetes, ab dos cobles de menestrils, que apareixie una glòria; ere-y entre elles la cobla de Barulls, de Lleida. Ab una inventió que dits senyors de pahers feren fer en lo altar major de la iglésia parrochial, en la qual baixave una Nostra Senyora encerrada dins una gran carxoffa, accompagnada de àngels, y al que ere en lo mig del altar se ubrie y Nostra Senyora restave en lo aire ab los àngels, y tot assò ab grandíssims cants y melodia que feyen los músichs y ab un artiffici notable que enternecie los ànimos de veure una tant bella inventió. En les quals completes ere present per il·lustrar la festa lo reverendíssim senyor don Joan Àlvaro, bisbe de Solsona, prelat nostre y del concell de sa magestat; los demunt dits senyors pahers; Pere Llorens Rabassa, mostasaf de dita vila; molts cavallers, doctors, tant de lleis com de medecina, y casi tota la gent principal de la vila. Lo qual artiffici eo inventió se féu en dites completes per tres

vegades, ab gran melodia de cantoria y de música. Ere una grandezza de veure la iglésia tant ben entapissada, així de draps de ceda, taffetans de diverses colors, com enchara de quadros de sancts, sanctes, reys, emperadors, que a penes se descubrien les parets de la iglésia de tant adorno com y havie; y per il·lustrar dita iglésia il·luminada de tant bella lluminària ab diverses inventions, que appareixie una segona Roma en aquell temps que.s ardie.

Accabades les completes, al que isqueren de la iglésia los senyors bisbe, pahers, cavallers, desparà la músicha tant de trompetes, que eren les de la ciutat de Lleida, com també dels menestrills, que causave gran suavitat y melodia. Havie grandíssimes inventions de lluminàries per tota la vila, y, començant per la portalada de la iglésia major, estave tota adornada de moltíssimes flors y ab moltes llums, y tota la // iglésia ab moltíssims farahons, que passaven de més de sis-cens, ultra dels del campanar que, ab uns admirables artificis, se havien fets de fusta. Hi havie més de sis-cents llums, que de prop y de luny appareixie que tot se cremàs. La casa de la vila de la pròpia manera appareixie molt bé de llanternes de diverses colors, ab moltes candeles de sera y de sèu, ab quatre axes de sera blanca que cremaren totes les tres nits que duraren les lluminàries, sonant de contínuo los músichs y trompetes en dita casa fins casi a mitja nit.

Y aparegué y donà gran gust, ab tanta llum, una inventió de unes dances se feren eixa nit per uns infants de deu o dotze anys en un catafal se ere fet en la plassa per al efecte del torneix, dient cada infant al punt que havie de dançar un vers en alabança de la immaculada concepció; y anaren aqueixa primera nit dançant per diverses parts de la vila, acompanyats de músicha. Y anà sempre en custòdia de la vila una companya de més de sexanta soldats ab son capità y alférez, tots molt ben posats, fent les cerimònies que una companya ben administrada per son capità en actes militars acostume de fer. Anave tota ella molt ben posada, tant de rics vestits com de armes, y ab tanta seguretat de tant ben armada soldadescha.

Y ab tanta lluminària de llums com també de graelles y fochs, anave per la vila un infinit número de gent, que appareixie un judici la multitut d'ella, que, com la fama de haver-se de solempnizar tant grans festes se ere extesa per tota Chatalunya, arribaren molts de parts longinques; y anaven ab tanta seguretat que a molts se'ls passave la major part de la nit mirant la diversitat de inventions hi havie a cada carrer, que cada huna de elles ocupave un bon rato als que les miraven ab molt gran gust, lohant y glorificant a Nostra Senyora en glòria de qui se feien tantes inventions y regosijos.

Y enchara que appareixerà cosa proluxa haver-les de specificar, se.n scriuran assí algunes que apparegueren divinament; entre les quals fou la que se féu en la plassa de Sant Antoni per un inventionayre al qual feren venir los dits senyors de pahers per a efecte de fer inventions, a més de les que cada particular procurà en fer. // Fonch dita inventió de una penya gran ab moltes ermites y ermitans, ab una font de agua, y en dita penya ere lo martyri de Santa Chaterina ab los jutges; y una mona de sera que picave la salsa y, als que la miraven, si molt se descuydaven, los banyave ab agua.

En lo carrer de Aguadez hi havie al portal, el qual estave tancat, un altar de Nostra Senyora de la Concepció ab més de sinch-centes llums, ab tots los atributs de Nostra Senyora rellevats, que costà molt treball al qui féu dita inventió.

En lo carrer Nou hi havie una figura de un Sant Francesch, caputxí, la qual feye hi representave un particular de la vila, que appareixie fos la mateixa effigie del gloriós sant, mort, ab les plagues de mans, peus y costat, eixint-li de elles unes grandíssimes fonts de sanch; ere cosa de admirar tant ingeniosa inventió y durar tant.

En lo carrer de Santa Anna se féu altra inventió de la ciutat de Sodoma y Gomorra. Al fin eren tantes les inventions que ere cosa digna de admiració, y per evitar proximitat serà millor passar-les per silenci que haver-les assí de specificar, que fore un progrés minfinit.

Lo diumenge se celebraren los officis divinals ab grandíssima solempnitat y devotió. Digué missa de pontiffical lo dit monsenyor reverendíssim de Solsona; predicà lo doctor Joseph Rosell, enfermer de Sant Cugat del Vallès, doctíssimament y ab un sperit fervorosíssim. Al començar la missa se féu la mateixa inventió de la carxofa, en la qual baixà Nostra Senyora ab los àngels, com en les completes. Féu-se una solempníssima professó accabada la missa, aportant ab un tabernacle una Nostra Senyora de la Concepció riquíssimament adornada de joyes de grandíssim valor; aportant-la devall lo tàlem los senyors veguer y pahers demunt dits, y devant moltíssimes axes blanques molts cavallers de Barcelona, qui vingueren amprats sols per a festejar esta festa. Y tota la gent principal de la vila se preciave per lo consemblant aportar sa axa blanca, de manera que eren moltes les axes acompanyaven y adornaven esta santa professó. Y en lo punt que ysqué lo tabernacle de Nostra Senyora se féu una altra dança dels mateixos minyons demunt lo catafal, que ere admirable la gràtia y donayre ab que satisfeyen als que.ls miraven. //

Accabada la dança, comensà la soldadescha a desparar los archabussos que a penes se podien veure los huns als altres del grandíssim fum y foch, ni menys se podien huir los

La plaça Major.
Hi muntaren el cadafal
per al torneig a peu
(1619).

TÀRREGA - 3

Plaça de la República

LLIB. GÜELL

circunstans del grandíssim struendo al que també ajudave lo dels bursons que responie als portals a la salva dels archabussos. Y, desparant, anaren tots los soldats acompanyant la dita professó; y a cada plassa y devant cada portal feyen los mateixos actes ab tant concert que a tots causave gran admiratió. Y acompanyaren ab aqueix orde la santa professó fins a la iglésia, a hont altra vegada feren la mateixa salva a Nostra Senyora que al eixir; acompanyant sempre monsenyor reverendíssim de Solsona, que no fou poch per estar tant indispost y cansat, que fou necessari aportar a sa reverendíssima senyoria en una cadira per tota la professó.

(marge :) Torneix.

Després de dinar se féu un tornex en mig de la plassa ab un catafal molt gran y ab molta perfitió. Sustentaren dit torneix dos mantenidors; lo primer mantenidor fou lo senyor Miquel de Montserrat y lo altre fou lo senyor Joan Pau de Barceló, cavallers principals y molt devots de Nostra Senyora, que sols la devotió se entèn los podie obligar a empendre tant gran empresa y costosa, per ocasió de la qual, quiscú de ses mesès,¹ per sa quadrilla féu venir cavallers de Barcelona y Lleyda, tant per a tornejar com per a padrinejar en dita festa. Així que per començar a dar principi a la festa isqueren primer dos mestres de campo qui eren los senyors

Don Francisco Vilalba, senyor del Gospí

Don Hierònim Despès, de Lleyda.

Cada hu d'estos dos cavallers amprat per son mantenidor, ço és, el senyor don Hierònim

Després per el senyor Montserrat, y el senyor don Francisco Vilalba per el senyor Barceló, començaren a quietar la multitut de la gent, qui estaven per molts y costosos catafals, ab sa entrada, acompanyats de pífanos y atambors, saludant primer a Nostra Senyora del portal de la iglésia parrochial y després als senyors de pahers, qui estaven ab dos fines tres molt ben posades y ab molta magnificència, ab unes colgadures de vellut carmesí ab moltes alamars de or que auctorizaven molt la plassa; després saludaren als senyors jutges, qui estaven ab un catafal // alt junt del catafal hont se havie de fer el torneix, molt ricament entapissat y ab una cortina de taffetà devant a efecte de poder consultar sens ésser vists acerca de la destributió dels prisos, los quals estaven colgats junt la cortina y eren de or y de valor, los quals la universitat donà per animar més als senyors de la festa. Eren los jutges los senyors

Don Ramon de Guimerà, senyor de Ciutadilla
 Don Christòfol Icart, senyor de la Torre d'en Barra

Ramon Berenguer de Llorach, senyor de Solivella.

Feta la salutació als demunt dits senyors jutges, se féu la mateixa al senyor bisbe, qui patentment estave en les finestres del senyor misser Francesch Fferrer, son degà, y consegüivament després, saludades les dames, se n'anaren acompanyar al senyor Miquel de Montserrat,

ab sa quadrilla, acompanyat de tota la soldadescha, desparant sempre, des de sa casa fins a les scales del catafal. Y després venien

¹ Messions.

los demunt dits mestres de campo; sonant los pifanos y atambors a so de guerra, com en semblants actes se acostume, isqueren ab la quadrilla de dit senyor Montserrat, ab piques de guerra per a tornejat, los senyors

Don Joan de Eril

Don Luys Soler

Don Francisco Reguer

Don Joseph de Astor.

Fent los dits cavallers la mateixa salutació que havien fet los mestres de campo, y los padrins que aportaven, a compàs de qui, juntant, los saludaven. Eren padrins d'esta quadrilla los senyors

Don Grau Despès, de Lleyda

Luys de Copons, senyor del Llor

Matià Soler.

Així que arribada dita quadrilla de dit senyor Montserrat ab los demunt dits padrins, se'n anaren dits mestres de campo a companyar la quadrilla altra, ab los pifanos // y atambors, del senyor

Joan Pau de Barceló,

el qual isqué acompanyat de la pròpia manera de tota la soldadescha, archabusejant sempre, des de sa casa fins al catafal, y ab los dits mestres de campo y ab tota sa quadrilla, qui eren los senyors

Don Ramon de Perellós

Don Francisco de Barceló, son germà

Don Delmau Ivorra, baró de Sant Vicens

Felip de Sorribes.

Saludaven de la pròpia manera primer a Nostra Senyora, després als senyors pahers, jutges y senyor bisbe, conforme anaven saludant los mestres de campo y padrins de dita quadrilla de dit senyor Barceló, qui eren los senyors

Carlos de Guimerà

Don Ramon de Perellós

Ramon de Averó.

Ere admirable la gràtia que dit don Ramon, fill del dit senyor don Ramon de Perellós, apadrinejave a son pare, per ésser de tant pocha edat de vuyt a nou anys tant solament.

De manera que, posats y arribats en son catafal, cada quadrilla se'n anà a sa tenda y, posats dalt, dividint cada quadrilla una tela, tocharen les trompetes, caixés y menestrils, y los dits dos mantenidors, cos a cos, trencaren les tres llances ab tanta fúria y gallardia que no.s podie imaginar millor; pegant-se després sinch colps de spada gallardíssimament. Després cada quadriller ab tots los de la quadrilla contrària proceïe de la mateixa manera, y després cada cavaller contra son contrari. Y cada vegada que volien tornejat feyen les mateixes saluts a Nostra Senyora, pahers y jutges.

Donaren moltíssims prisos de guants de olor

cada vegada que havien tornejat, a qui millor apareixie als senyors jutges. A la postra, al cap de una hora y mitja que durà lo tornejat, feren la folla, que durà un bon rato, y ab tanta demonstració de ira que apareixie // als que miraven agués de parar ab algun dany, lo que no fou ans bé apareix Nostra Senyora amostràs en tot miracle, puix ab tanta infinitud de gent no s'i sentí cosa que donàs demonstració ni de rixa² ni de pesadumbre, ans bé tot lo món restà ab molt content y dits cavallers ab tanta conformitat y alegria que se abressaven y feyen mil carísies. Y se'ls compartí, després de proferida la sentència y divulgada ab so de trompetes, los prisos de or donant: al senyor Montserrat, de més gallant; al senyor don Ramon, de millor spada; al senyor Barceló, de millor quadrilla; y al senyor Sorribes, de millor folla.

Restà lo ajunt tant content que no.s podie cansar de dir bé y exagerar la sumptuosíssima y nu[n]cha³ feta festa en Tàrraga, ni monsenyor reverendíssim de Solsona se cansave de donar benedictions, de tant júbilo y alegria que tenie.

Anaren-se'n cada quadrilla per sa part a la iglésia y a Nostra Senyora del Carme, a hont feren oració ab molt content y presentaren los prisos a Nostra Senyora, que estave enchara en lo tabernacle, llevant-ne acte lo notari, lo qual també estigué sempre en companyia dels senyors jutges per a assentar a qui se havien de donar los prisos per orde de dits senyors. Estan per a vuy dits prisos en la segrestia, no obstant que lo reverent senyor rector pretenie de dret spectar-se-li per haver-se presentats dins la iglésia, y ab aqueix títol se'ls detenie y detingué fins a tant monsenyor reverendíssim manà se tornàssen y de sa mà los posà a Nostra Senyora, attenant al ànimo dels tornejants ere presentar-los a Nostra Senyora. Agué-y saraus després de fetes totes estes coses, ab menestrills, les dos nits.

(marge :) Astaferm.

Lo dilluns immediatament segent se féu altra festa en lo carrer dit de Cervera, de a cavall, que fou una cosa stupenda y de gran consideració, que, a bé que en altres occasions conste en lo mateix lloch haver-s'i fet festes de a cavall, tota via fou ésta molt insigne y exorbitant, de manera que a los cavallers que eren vinguts de Barcelona no podien concebre en son ànimo y tenien casi per impossible que ab tanta bisarria se pogués fer. Fou esta festa de una staferma a la tarde, havent-se al matí celebrats los divinals officis ab tanta solemnitat de música, cant de orgue com lo diumenge, excepto de que aqueix dia mon-

² Baralla, brega (DCVB).

³ Castellanisme. Sentit de "i mai feta", "i mai vista". En destaca la singularitat.

Carrer Falcó, després
de Cervera i finalment
del Carme (vist en
sentit contrari).
Hi van córrer
l'astaferm (1619).

senyor no digué de pontiffical, // si bé acistí sa
reverendíssima senyoria a ells al cor.

Estave la astaferma al cap de un palench molt
ben armat y assentat ab un bastó, obviant la
fúria de les impetuoses llanses. Isqueren pri-
mer dos mestres de campo a cavall, ab sos
cavalls de gran preu, ricament vestits, los
quals eren los senyors

Francesch Domènech

Jenot Minguella

Los quals manaren fer apartar la gent y des-
ocupar lo lloch per a la carrera. Estaven en un
catafal cerca de la astaferma, molt ben enta-
pissat, també ab sa cortina de seda y prisos,
ab companya de més sinquanta cavallers, los
mateixos jutges qui eren del torneix; y los
senyors de pahers també, ab dos finestres
molt ricament adornades. Y, aquietada la
gent, posats dits senyors jutges en son cata-
fal per a judicar dels qui millor se aportarie,
tant de inventió, de més galant, com també
de millor llansa y folla, entraren quatre qua-
drilles sens alguns venturers. Y isqué primer
el senyor don

Micer Joan Clusa,

acompanyat des de sa casa fins al dit carrer
de la soldadescha, ab sa quadrilla, qui eren
los senyors :

Gaspar Texidor

Lluys Rabassa

y Gabriel Trullols.

Tots ab una mateixa divisa, y tant richa que
pareixie totes les que havien de venir després
havian de restar molt atràs, que, al judici de
tots, no y havie de haver un ultra plus; appor-
taven ses campanetes de plata, sos turbants
al cap famosíssims, ab molta ploma y pena-
xos grandíssims de diverses colors; los ca-
valls ricament enjaessats de manera que do-

naren volta saludant als senyors de pahers,
jutges y dames. Y, acompanyats ab sos pa-
drins, començaren a córrer, quiscú ses tres
carreres, trencant quiscú tres llanses sobre lo
astaferma; començant a córrer dit senyor mis-
ser Joan Clusa com a cap de la quadrilla, // y
tots los demás de sa quadrilla; y ab tanta des-
tresa que apareixie tots los dies de sa vida
se haguessen excersitats en semblants ac-
tes, causant a tots los cavallers gran admira-
tió.

Entrà després altra quadrilla ab la mateixa so-
lempnitat y concert de trompetes, soldades-
cha, que fou la del senyor

Christòfol Ponces

acompanyat dels de la sua quadrilla, qui
eren los senyors

Matheu Corcó, notari

Luys Carreres, mercader

Francesch Dionís, notari.

Donaren també volta per tot saludant a tots
los demunt dits; isqueren tant richament po-
sats que.s judicave costave la divisa molts
ducats, no.s pot exagerar lo que paregué de
bé y de richa. Corregueren tots les tres llan-
ses ab molta velocitat, y descarregaren tants
grans colps sobre lo astaferm que vingué a
poch no.l fessen saltar del lloch hont estave,
per lo que.ls donaren molts guants de olor y
quiscú los presentà a la dama li aparegué.

Tercerament entrà altra quadrilla ab lo mateix
concert de música y de soldadescha, acom-
panya[n]t lo senyor

Gaspar Feliu.

Eren de sa quadrilla los senyors

Bernadí Perles

Alexandre Ferreró

Y lo doctor Hierònym Barberà.

Fou molt a propòsit de la festa la inventió del

dit Feliu, y entrà richament divisat: aportave en la symera una image de Nostra Senyora de la Concepció, ab una // candela encesa, ab molts coets encesos, y tot lo de la symera se cremave, sols Nostra Senyora restave il·lesa; ab sos motets al propòsit. Y després de saludat, corregheren les llances admirablement. La divisa apparegué diviníssimament a tots. La última y quarta quadrilla entrà ab lo mateix acompanyament. Y fou del senyor Joseph Oliver.

Isqueren ab sa quadrilla los senyors

March Spígol

Joan Roig

Y Sebastian Navarro,

divisats y richament posats lo que.s pot imaginar, de tal manera que a tots causave admiratió y a molts enveja de veure tanta bisarria de vestits. Saludaren a tots y corregheren les tres llances contra l'astaferma ab gran gràtia y gallardia, donant-los prisos de guants.

Entrà últimament com a venturer, acompanyat de la soldadescha y música de trompetes y menestrils, lo senyor doctor

Miquel Ciurana.

El qual, a més de que anave lo que.s podie desijar de galant, ere la inventió molt admirable y ingeniosa, perquè aportave, tant en sa persona com en lo adorno del cavall, tots los atributs de Nostra Senyora de la Concepció, fets y rellevats ab molta perfectió. Aportave lo sol, la lluna, lo hortus conclusus puteus aquarum, etc.; y també en la simera un coet cremant així com anave saludant, y durà fins començà a córrer les tres llances ordinàries, les quals correghé y trencà sobre la astaferma beníssimament.

A la postra feren la folla, y de tal manera tots los demunt dits senyors d'esta festa, ab tant concert, que, deyen, en Barcelona no s'és vista fer la folla de cavall ab tanta destresa. // Perquè apenes se deixave lo hu de descarregar son impetuós colp, quant lo que seguie ya.l ferie, de manera que se véu tant apretat lo de la astaferma, que no volgué aguardar la fi de la folla, tement lo fi de ella no fos fi de sa vida.

Donaren y distribuyren los senyors jutges, després, los prisos conforme millor llança, millor inventió, més gallant y millor folla; del que estaven tant perplexos que, vist tots anaven tant richament vestits, tant galants y se havien tam ben portats en lo exersisi de les armes, duptaven en la distributió de ells. Al fin los donaren conforme ses concienties, y restaren tots tant satisfets com si a quiscú haguessen donat una ciutat, que, com no movie a ningú de ses messès⁴ interès de vanaglòria, sinó sols lo fi y scopo (?) ere servir ab esta

festa a Nostra Senyora, restaren contentíssims, y no res menys esta universitat, ans bé molt gloriosa per haver ab tanta honra solempnizada esta festa de la Inmaculada Concepció, y haver experimentat lo bon ànimo y fervor dels poblats en les coses del servey del Senyor y de sa gloriosa mare; tenint per ben empleat lo gasto ha fet esta universitat, que, a bé sie estat gran y de molta cantitat, tot ha sortit en glòria y alabança de Nostre Senyor, de la Inmaculada Concepció de Nostra Senyora mare y protectora nostra, y en honra sempiterna per esta universitat. Plegue⁵ a sa divina Magstad sia per a més glòria sua y la Inmaculada Concepció sia per a sempre alabada. Amén.

4.

Tàrraga, 1619, juliol, 10

Compte global de despeses per a les festes de la Concepció de Nostra Senyora presentat pel clavari Mateu Corcó i aprovat pels paers. AHCT, Llibre d'albarans, 1618-1643, ff. 42 r-44 r

(marge :) Festes de Nostra Senyora CLxxxii ll. vii s. viiii [d]

Los pahers etc. al honorable mossèn Matheu Corcó, clavari dels diners de la universitat, volem ne doneu y pagueu, o més verament envers vós retingau la suma y quantitat avall escrita que per orde nostre teniu pagat a efecte de fer les festes a la Inmaculada Concepció de Nostra Senyora, a diverses persones segons se segueix :

Primo tenim donat a mossèn Jaume Joan Guardiola per una càrrega de fulla per a fer sols les llanternes ll. 18 s.

Més donaren per cent y sis arroves de tea a t. Castanyer, de Arbeca, sis lliures deu sous, a raó de quinze diners y per lo avís que feren a Navés, de Barbens, de que la tea ere en Arbeca, per quant los bestragué y la concertà, donaren a dit Navés sis sous. Tot és 6 ll. 16 s.¹

Més als parells del senyor degà y senyors Menargues per anar-la a cercà, a quiscú deu reals. ii ll. s.

Més per dos raimes y mija de paper de un foraster per a llanternes y per a mides, y per a.ltres coses, a raó de quinze sous i ll. xv s. Més a dos jornalers per arrencar rael de ginebre de la casa blanca ll. viii s.

Més a.n Camps per a.portar dites rael ab un ruch dos dies ll. x s. //

Més a un jornal per anar a Belianes per fer venir la tea ll. ii s.

Més a.n Oller, soguer, per la inventió de Sancta Anna i ll. s.

⁴ Mercès (en el sentit de "senyories").

⁵ Plagui.

¹ A partir d'aquí passa a indicar les quantitats en nombres romans.

Més a mestre Forn, sabater, per fer la despesa als músichs de Santa Coloma iii ll. xii s.
 Més teniu pagat per una arrova y mija de candeles de sèu a un home de Guissona, Francesc Pejoana, a raó vint-i-dos diners per lliura

iii ll. xii s.

Més per quoranta lliures de pólvora a raó de dos reals

viii ll. s.

Més teniu donat a mossèn Trullols sis lliures per los presos de la festa a cavall

vi ll. s.

Més al senyor Montserrat per los presos del torneix

xv ll. s.

Més per dos mans de paper blau y vermell per fer llanternes

ll. viii s.

Més al senyor paher Castelló per anar a Barcelona per efecte del torneix

i ll. iii s.

Més teniu pagat a un jornalier per esclar (asclar) tea y per lo lloguer de les ajoes

ll. viii s. vi [d.]

Més a Pere Pujalt per avisar als músichs de Santa Coloma perquè no vinguessin fins a 16 de juny

ll. iii s.

Més al senyor degà per mitg die aportà fusta grossa lo seu parell per al cataffal del torneix

ll. viii s.

Més a mestre Meyà per anar a cercar draps per empaliar a les Pallargues ab companyia de Posalbes, y a Mon[t]falcó

i ll. s.

Més a mestre Regordosa per anar a Ciutadilla per los emperadors y ab una cavalcadura

ll. x s. //

Més a Ferreret per la mateixa rahó ab una mula

ll. viii s.

Més a mestre Pere Vergonyós per anar a cercar la tapisseria al Gospí una vegada, altra a Cervera per no enviar-la don Francisco Vilalba, y tornar-la al Gospí ab dos animals y un fadrí y ell

i ll. xii s.

Més teniu donat per a claus a Galceran y mossèn Copons ab diverses vegades per a empaliar la iglésia

ll. vi s.

Més a.n Rocha per a claus per dit efecte

ll. ii s.

Més al inventionaire donaren les set lliures nos consertàrem per fer les inventions de la iglésia y de la plaça de Sant Anthoni

vii ll. s.

Més teniu donat a.n Bernat Sastre per la inventió del portal de la iglésia

i ll. s.

Més teniu donat a Nadal Homs per sinc jornals ha ajudat a fer y desfer lo catafal y empaliar la iglésia

i ll. x s.

Més teniu donat als cantors de Leyda per sa vinguda y lloguer de cavalcadures

v ll. xii s.

Més al vicari de Sant Martí per los coets

ll. vi s.

Més als músichs de Santa Coloma

xii ll. s.

Més als trompeters de Leyda

xii ll. s.

Més a Barulls y sa cobla per son salari vint lliures, per lo lloguer de quatre mules y per la civada gastà en Tàrrega

xxiii ll. v s.

Més a mossèn Méndez, organiste, per cantar

i ll. s.

Més a mossèn Pau Obrador per los cantors féu venir de Agramunt

iii ll. s.

Més al tambor per ajuda de costa

ll. xvi s.

//

Més haveu donat a Nadal Homs per tres jornals per aportar fusta de diverses parts per la astaferma, ajudar a fer y desfer lo cataffal y palench

ll. xviii s.

Més al doctor Rossell, perquè vingué a predicar lo die de la festa, per lo sermó, vinguda y tornada

vi ll. s.

Més a Steve Soler per ajudar als cataffals y fer y desfer, aportar fusta

i ll. ii s.

Més a.n Huguet, dit lo frare, per dita rahó

ll. xviii s.

Més a Joan Galceran per la matexa rahó, per dotze dies treballà en dita fahena

iii ll. xii s.

Més a Joan Miracle per los dies aportà arena al carrer de Cervera

ii ll. xii s.

Més a mestre Armengol per la despesa féu als trompetes de Leyda y inventionaire

xiii ll. s.

Més a Luys Bral per adobar los capitells dels apòstols

ll. xiii s.

Més a Bernat Audach per aportar arena al carrer de Cervera

i ll. xii s.

Més a un jornalier ab una cavalcadura per anar a cercar dos mil gresalets a Verdú

ll. vi s.

Més a mestre Rocha per dos posts comprà

ll. vii s.

Més a.n Posalbes per la despesa de Barulls

viii ll. x s.

Més teniu donat a Bernat Borrell, de Verdú, per quatre mil gresalets, sis lliures. Diem

vi ll. s.

//

Més teniu donat a Joan Rovira per dos jornals y mitg per portar arena al carrer de Cervera

ll. xiii s. 9 [d.]

Més a mestre Anthoni Regordosa quatre lliures per desset dies treballà per fer y desfer lo catafal y palench del torneix y staferm, y enginys per les alimàries del campanar

iiii ll. s.

Més teniu donat a Vicent Calp per aportar més draps de les Pallargues ab dos animals

ll. xiii s.

Més a Joseph Ferrer per tornar los quadros a don Ramon

ll. viii s.

Més a Antich Oller per tornar los draps de entapissar a les Pallargues

ll. x s.

Més al fill de Florença per aportar los taffatans a Sarreal

ll. x s.

Més a mestre Meyà per tornar a don Miquell lo llit de ceda

ll. xii s.

Més teniu donat a mestre Hierònym Roca, fuster, a bon compte dels dies vagà en fer y desfer los cataffals y altres coses de les quals donarà memorial a part, vint reals, los quals se han de destabar de dit compte per ell donador. Diem

ii ll. s.

Més teniu pagat a quatre jornaliers, que són Joan Galceran, Nadal Homs, Sansó Rius y Ciprià Sala, per un die ajudaren a fer lo catafal, entre tots un ducat. Diem

i ll. iii s.

Més teniu donat a Pere Fius per portar 1000 gresalets de Verdú

ll. iii s.